



**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

**EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLAR KONUSUNDA YAPILAN
ARAŞTIRMALARIN BİR ARADA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Meltem VEZİROĞLU

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

ISPARTA - 2018



*Hayatımın Her Döneminde Beni
Destekleyen Aileme Sevgilerimle.*

TEZ ONAY SAYFASI
T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANATDALI

Bu tez 08/06/2018 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oy Birliği/Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.

DANIŞMAN

Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

İmza:

ÜYE

Prof. Dr. Sema ETİKAN

İmza:

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa GENÇ

İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.


Doç. Dr. Mehmet İlah Şevki DUYMAZ
SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

Bu çalışma.....tarafından desteklenmiştir.

Proje No:

T.C
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış kurallarına uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak çalışmada bana ait olmayan tüm veri düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (08.06.2018)


Meltem VEZİROĞLU

ÖNSÖZ

El örgüsü çorap örmeciliği, Türk kültüründe çok eskilere dayanan bir el sanatıdır. M.Ö 5. yüzyılda Altay Dağlarındaki Pazırık kurganında bulunan keçe çoraplar, Türklerde çorap geleneğinin çok eskilere dayalı olduğunu kanıtlar. Geleneksel el sanatlarımızdan olan çorap örmeciliği sanatı, insanların acılarına, sevinçlerine ve ruhunun inceliklerine akseder. Anadolu geleneğinin içinde üzerine işlenen motifleriyle sahibinin de sesi olur.

Sosyal yapı değişiklikleri, teknolojinin getirdiği yenilikler ve iletişim araçlarının yaygınlaşması gibi etkenler el sanatlarıyla uğraşanları da etkilemiş ve el örgüsü çorapların yerini zamanla makine ile örülen çoraplara bırakmasına sebep olmuştur.

El örgüsü çoraplar konusunda yapılmış birçok çalışma ve araştırma bulunmasına rağmen, el örgüsü çorapları gerek renk, desen ve kompozisyon gerekse teknik özellikleri yönünden inceleyerek yöreler arası farklılıklarını, karakteristik özelliklerini, kültürel açıdan önemini ortaya koyarak genel anlamda bir arada değerlendiren bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle, bu çalışma kuşaktan kuşağa çeşitli mesajlar ve özellikler ileten el örgüsü çoraplar konusunda yapılmış olan yazılı kaynakları tespit ederek bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için kaynak teşkil etmesi açısından önemlidir.

Tez konumun belirlenmesinde ve araştırmamın her aşamasında yakın ilgi ve önerileri ile beni yönlendiren saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ'e, tezin amacına ulaşması için gerekli yazılı kaynakların toplanmasında yardımlarını esirgemeyen Süleyman Demirel Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görev yapmakta olan Memur Şerife ALPTEKİN'e ve Uzman Ali KARATOPUK'a, aileme teşekkürlerimi sunarım.

Meltem VEZİROĞLU

Haziran 2018

ÖZET

EL ÖRGÜSÜ ÇORAPLAR KONUSUNDA YAPILAN ARAŞTIRMALARIN BİR ARADA DEĞERLENDİRİLMESİ

Meltem VEZİROĞLU

Süleyman Demirel Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı,
Yüksek Lisans Tezi,
Yıl: 2018, Sayfa: 74

Danışman: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Gelişen teknolojiye rağmen milli kültürümüze sahip çıkabilmek ve Türk kültürünü geçmişten günümüze aktarabilmek için geleneksel sanatlarımızdan olan ve yok olmaya yüz tutan El Örgüsü Çorap örücülüğü sanatını yaşatmak, tanıtmak ve bu alanda çalışma yapacaklara kaynak teşkil etmesi amacıyla belirlenen “El Örgüsü Çoraplar Konusunda Yapılan Araştırmaların Bir Arada Değerlendirilmesi” başlıklı bu araştırma 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde el örgüsü çoraplar hakkında genel bilgilere yer verilerek, çorabın ve örücülüğün tanımları ve tarihçeleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde el örgüsü çoraplar ile ilgili basılı yayınlar incelenerek özetleri çıkarılmış, fotoğraflarla örneklendirilerek ilgili yayın ve araştırmalar başlığı altında gruplandırılmıştır. Konuyla ilgili yapılan literatür taraması sonucunda ulaşılabilen 6 adet ansiklopedi, 11 adet makale, 5 adet sempozyum bildirisi, 8 adet kitap, 4 adet Lisans Tezi, 7 adet Yüksek Lisans tezi, 1 adet Doktora Tezi bu araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Üçüncü bölümde yer alan değerlendirme başlığı altında el örgüsü çorapçılığın yapıldığı yöreler, çorap örücülüğünde kullanılan araç ve gereçler, çorapların pazarlanma durumu ve ekonomiye katkısı ve çoraplarla ilgili gelenek ve inanmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Sonuç ve Öneriler kısmında ise konuyla ilgili yazılı kaynaklardan elde edilen verilerin bir arada değerlendirmesi yapılarak, geleneksel sanatlarımızdan olan çorap örücülüğü sanatının geçmiş ve günümüz arasında bağ kurarak, gelecek kuşaklara aktarılması ve yaşatılması için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Geleneksel Sanat, El Örgüsü, Çorap, Çorapların El Örgüsü.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF RESEARCH STUDIES CONDUCTED ON HAND-KNITTED SOCKS

Meltem VEZİROĞLU

**Suleyman Demirel University,
Fine Arts Institute, Department of Traditional Turkish Arts,
Master of Art Thesis,
Year: 2018, Pages: 74**

Adviser: Prof. Dr. Filiz Nurhan ÖLMEZ

Despite the technological advances, the present research study aims to protect national culture, transfer Turkish culture from past to present, to form a basis for further studies and to introduce and sustain the art of producing hand-knitted socks, which is one of our traditional arts facing extinction. The study titled as “The Evaluation of Research Studies Conducted on Hand-knitted Socks” consists of 3 parts. In the first part general information on hand-knitted socks are provided by emphasizing the definitions and histories of socks and hand-knitting. In the second part, the printed publications related to hand-knitted socks are examined and summarized and then these studies are grouped under the title of related publications and studies. Based on the literature review on the subject, 6 encyclopaedias, 11 articles, 5 symposium notices, 8 books, 4 bachelor theses, 7 master theses and 1 doctorate dissertation are referred within the scope of the research study. In the third part, the information about the regions where hand knitted socks are made, the tools and equipment used in knitting socks, the market situation, economic contributions, the traditions and beliefs about socks is given under the title of evaluation. In the conclusion and implications sections, suggestions are made to transfer the art to the next generations and sustain it by evaluating the data obtained from the related written sources and by connecting the past and present of knitting socks, which is one of our traditional arts.

Key words: Traditional Art, Hand Knitting, Socks, Handknitting of Socks,

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ.....	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. EL ÖRGÜSÜ ÇORAP HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. ÇORABIN TANIMI.....	3
1.2. ÖRÜCÜLÜĞÜN TANIMI.....	3
1.3. ÇORABIN TARİHÇESİ.....	4
1.4. ÖRÜCÜLÜĞÜN TARİHÇESİ.....	7

II. BÖLÜM

2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. ANSİKLOPEDİLER.....	8
2.2. MAKALELER.....	8
2.3. SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ.....	12
2.4. KİTAPLAR.....	18
2.5. TEZLER.....	20
2.5.1. Lisans Tezleri.....	20
2.5.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	21
2.5.3. Doktora Tezleri.....	47

III. BÖLÜM

3. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ.....	53
3.1. DEĞERLENDİRME.....	53
3.1.1. El Örgüsü Çorapçılığın Yapıldığı Yöreler.....	53
3.1.2. Çorap Örücülüğünde Kullanılan Araç ve Gereçler.....	53
3.1.2.1. Çorap Örücülüğünde Kullanılan Araçlar.....	53
3.1.2.2. Çorap Örücülüğünde Kullanılan Gereçler.....	57
3.1.3. Çorap Örme Teknikleri.....	60

3.1.3.1. İki Şişle Çorap Örne.....	60
3.1.3.2. Beş Şişle Çorap Örne	61
3.1.4. El Örgüsü Çorapların Motif ve Desen Özellikleri	61
3.1.5. Çorapların Pazarlanma Durumu ve Ekonomiye Katkısı	66
3.1.6. Çoraplarla İlgili Gelenek ve İnanmalar	67
3.2. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA	71
ÖZGEÇMİŞ.....	75



KISALTMALAR DİZİNİ

T.C.....	Türkiye Cumhuriyeti
SDÜ.....	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr.....	Profesör Doktor
Dr. Öğr. Üyesi.....	Doktor Öğretim Üyesi
vb.....	Ve benzeri
M.Ö.....	Milattan Önce
M.S.....	Milattan Sonra
İ.Ö.....	İsa'dan Önce
İ.S.....	İsa'dan Sonra
cm.....	Santimetre
mm.....	Milimetre
A.Ş.....	Anonim Şirketi
C.....	Cilt
s.....	Sayfa
yy.....	Yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1. : Eli Belinde Motifi ile Örölmüş Kısa Kadın Çorabı Örneği (Balkanal, 2016:158).....	9
Şekil 2. : Kelebek Motifi ile Örölmüş Kısa Kadın Çorabı Örneği (Balkanal, 2016:158).....	9
Şekil 3. : Altmış Akıl Yetmiş Fikir Motifi ile Örölmüş Çorap Örneği (Balkanal, 2016:162).....	9
Şekil 4. : Öceli Parmak Motifi ile Örölmüş Çorap Örneği (Balkanal, 2016:160).	9
Şekil 5. : Lifin Doğal Rengiyle Elde Edilmiş Örölmüş Çorap Örneği (Akpınarlı, 1997:158).....	13
Şekil 6. : Fabrikasyon İplikle Yapılmış İplikle Çorap Örneği (Akpınarlı, 1997:159).....	13
Şekil 7. : Çorap Motifinden Triko Makinası ile Yapılmış Yelek Örneği (Akpınarlı, 1997:161).....	13
Şekil 8. : Çorap Motif ve Tekniği ile Yapılmış Çanta Tasarımı (Akpınarlı, 1997: 161).....	13
Şekil 9 a. : Küçük Ağa Çorabı, b. : Büyük Ağa Çorabı, c. : Kahya Çorabı (Akpınarlı ve Ortaç, 2009: 644).....	14
Şekil 10. : Uzun Çorap (Kılıç Karatay, 2017: 106)	16
Şekil 11. : Kelebek Motifli Çorap (Kılıç Karatay, 2017: 107).....	16
Şekil 12. : Su Yolu Desenli Çoraplar (Kılıç Karatay, 2017: 107).....	16
Şekil 13. : Kızılıık Dalı Desenli Çorap (Bahar, 2013:169)	17
Şekil 14. : Gelin Tacı Motifli Çorap (Bahar, 2013:169).....	17
Şekil 15. : Sinek Kanadı Motifli Çorap (Bahar, 2013:170)	18
Şekil 16. : Ulama Nakış Desenli Çorap (Bahar, 2013:170).....	18
Şekil 17. : Pişik Çırmağı Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 193).....	23
Şekil 18. : Kilim Desenli Çorap (Barutçu, 2000: 217).....	23
Şekil 19. : Küpeli Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 247).....	23
Şekil 20. : Saçak Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 232).....	23
Şekil 21. : Kar Tanesi (Yıldız) Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 151).	24
Şekil 22. : Yaprak Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 154).	24
Şekil 23. : Pişik Çırmağı, Yaprak ve Çengel Motifli Yelek Tasarımı (Barutçu, 2000: 310-311).	24

Şekil 24. : Zincir ve Sığır Sidiği Motifli Çorap (Çerkez, 1995:181).....	27
Şekil 25. : Figürlü (Kuş), Geometrik (Zincir, Çengel), Nesneli (Kılıç) Bezemelerle ve Anlam Yüklü (Gönül Çengeli) Motiflerle Oluşturulmuş Çorap Örneği (Çerkez, 1995:186).	27
Şekil 26. : Sinek ve Çengel, S Şekilleri, Diyagonal Çizgiler ve Aynalı Motifleriyle Oluşturulmuş Çorap Örneği (Çerkez, 1995:194).	28
Şekil 27. : Dal, Sinek, Dama ve Testere Dişi Motifli Püsküllü Çorap Örneği (Çerkez, 1995:199).....	28
Şekil 28. : Beş Şiş ve Balıksırtı Motifiyle Oluşturulmuş Bileği Lastik Örgülü Çorap (Çiçek Gören, 113).	30
Şekil 29. : Beş Şiş ve Nohut Motifiyle Oluşturulmuş Su Yeşili Renkli Çorap (Çiçek Gören, 189).....	30
Şekil 30. : Beş Şiş ve Balık Kılçığı Motifiyle Oluşturulmuş Sütlü Kahve Renkli Çorap (Çiçek Gören, 190).	31
Şekil 31. : Pıtrak (Köklü, 1997).....	33
Şekil 32. : Balıksırtı (Köklü, 1997).....	33
Şekil 33. : a, b: Bıçak Burnu (Köklü, 1997)	33
Şekil 34. : Sığır Sidiği (Köklü, 1997).....	33
Şekil 35. : Salkımlı Tokmak (Köklü, 1997)	33
Şekil 36. : Deveboynu (Köklü, 1997)	33
Şekil 37. : Artı, Kabak ve Mine Çiçeği Desenli Çorap (Küçükaytan, 1992: 90- 92).....	36
Şekil 38. : Artı, Baklava, Çengel Motifli (Desen Çizimli) Çorap (Küçükaytan, 1992: 45-47).	36
Şekil 39. : Çorap Motifleriyle Örgü Makinesinde Örölmüş Ceket (Küçükaytan, 1992:233).....	37
Şekil 40. : Geometrik Bezemeli Topuksuz Kadın Çorabı (Desen Çizimli) (Küçükaytan, 1992:48-50).....	37
Şekil 41. : Geometrik (Çengel ve “V” Harfi) Desenli Topuksuz (Desen Çizimli) Kadın Çorabı (Küçükaytan, 1992: 48-50).	37
Şekil 42. : Kır Çiçeği Motifli (Desen Çizimli) Orta Yaş Kadın Çorabı (Küçükaytan, 1992: 143-145).....	38
Şekil 43. : Lale Çiçeği, Çengel, Çizgi, Ev Desenli (Desen Çizimli) Çorap (Küçükaytan, 1992: 133-136).....	38
Şekil 44. : Ayaş İlçesi Çoraplarının Bölümleri (Sügertin, 1987: 28)	40
Şekil 45. : Çeşitli Boylarda Tahtadan Yapılmış Çorap Kalıp Örnekleri (Sügertin, 1987: 79).....	40
Şekil 46. : Tahta Kalıplara Geçirilerek Kurumaya Bırakılmış Çoraplar (Sügertin, 1987: 79).....	40

Şekil 47. : Bıçak Burnu ve Üç Büzme Deseniyle Örölmüş Tiftik Çorap Örneği (Süsertin, 1987: 83).....	40
Şekil 48. : Ajur Deseniyle Örolmüő Tiftik Çorap Örneği (Süsertin, 1987: 37)..	40
Şekil 49. : Eksiltme-Artırma Tekniğiyle Yapılmış Boncuklu İsimli Çorap Örneği (Süsertin, 1987: 47-48).	41
Şekil 50.: Çorabın Burun ve Ayak Kısımları (Topuk Hariç) (Yazar, 2011: 38).	42
Şekil 51. : Çorabın Burun ve Ayak Kısımından Sonra Topuk Oluşturulmuş Hali (Yazar, 2011: 38).....	43
Şekil 52. : Çorabın Topuk Kısımından Sonra Boğaz Açılmış Hali (Yazar, 2011: 40).....	43
Şekil 53. : Çorabın Topuk Kısımından Sonra Boğaz Açılmış Hali (Yazar, 2011:40).....	43
Şekil 54. : Çorabın bileklik Kısımından Sonra Konç Kısımının Örolmesi (Yazar, 2011: 41).....	43
Şekil 55. : Geometrik (Üçgen, Dikdörtgen, Paralel Kenar, Zikzak) Bezemeli Çorap (Yazar, 2011:118).....	44
Şekil 56. : Geometrik (Üçgen, Baklava, Düz Çizgi) Bezemeli Çorap (Yazar, 2011:121).....	44
Şekil 57. : Şiş ile Örolmüő, Çengel, Boncuk ve Düz Çizgi Desenli, Çok Renkli Çorap (Yazar, 2011: 133).....	44
Şekil 58. : Nesneli, Bitkisel ve Geometrik Bezemeli Çok Renkli Çorap (Yazar, 2011: 130).....	44
Şekil 59. : Geometrik (Üçgen, Kare, Zikzak) Bezemeli Çok Renkli Çorap (Yazar, 2011: 115).....	45
Şekil 60. : Geometrik (Paralel Kenar, Zikzak, Düz Çizgi) Bezemeli Çorap (Yazar, 2011: 136).....	45
Şekil 61. : Bursa Keleş Yöresi Çorapları (Yazar, 2011:31).....	46
Şekil 62. : Baklava ve Üçgen Motifleri ile Oluşturulmuş Boyunluk Tasarımı (Yazar, 2011: 170).....	46
Şekil 63. : Heybe Tasarımı (Yazar, 2011: 177).	46
Şekil 64. : Şiş ile Örolmüő Geometrik Bezemeli Bere ve Kaşkol Tasarımı (Akpınarlı, 2000: 548).....	50
Şekil 65. : Geometrik Bezeme (Baklava-Üçgen)Makinede Ayrı Örolerek Aplike Edilmiş Hırka Tasarımı (Akpınarlı, 2000:532).....	50
Şekil 66. : Elmalı Çorap (çingil, çapraz ve kuş çırnağı motifli) (Akpınarlı, 2000:424-425).	51
Şekil 67. : Kekirleme, Kelebek, Kuş Çırnağı ve Akıtma Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000:394).....	51
Şekil 68. : Kabak Çiçeği, Göbekli Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000:392).....	51

Şekil 69. : Zikzak ve Bal Peteği Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000:392).....	51
Şekil 70. : Geometrik Bezeme (Baklava-Verev Çizgi) Desenli Çorap (Akpınarlı, 2000: 198).....	51
Şekil 71. : Geometrik Bezeme (Baklava-Üçgen) Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000: 194).....	51
Şekil 72. : Tarak (www.dagtabakli.com, 05.03.2017).....	54
Şekil 73. : İğ (www.karaozu.com, 10.03.2017).....	54
Şekil 74. : Kirman (Tengerek) ve Yün (Veziroğlu, 2011).....	55
Şekil 75. : Öreke http://bilgiara.com/turkce-sozluk/oreke 10.03.2017).....	55
Şekil 76. : Çıkrık (Çiçek, 2015: 19).....	56
Şekil 77. : Tığlar (Çiçek, 2015:17).....	56
Şekil 78. : Şişler (Veziroğlu, 2011).....	57
Şekil 79. : Yün (Çiçek Gören, 2015: 21).....	58
Şekil 80. : Tiftik Keçisi (Çiçek Gören, 2015: 21).....	59
Şekil 81. : Sentetik (Orlon) İplik (Çiçek Gören, 2015: 22).....	60
Şekil 82. : Beş Şişle Çorap Örneği (Veziroğlu, 2011).....	61
Şekil 83. : Yoz Çorap Adı Verilen Erkek Çorabı, Denizli-Serinhisar (Veziroğlu, 2011).....	63
Şekil 84. : Top Delikli Erkek Çorap Örneği, Denizli-Serinhisar (Veziroğlu, 2011).....	63
Şekil 85. : Fincan Delikli Güllü ve Muskalı Delikli Bayan Çorap Örneği, Denizli-Serinhisar (Veziroğlu, 2011).....	63

GİRİŞ

El sanatları, insanların süslenme, iklim ve diğer dış etkenlere karşı korunma gibi ihtiyaçlarından doğmuş etkinliklerdir. Ülkemiz, yüzyıllardır pek çok uygarlığı topraklarında barındırmıştır. Bu nedenle Anadolu'nun her yöresinde zengin bir çeşitliliğe sahip, sanat eseri niteliğinde farklı el sanatları ürünlerine rastlamak mümkündür.

Türkiye, zengin el sanatlarına sahip olmasına rağmen ham madde eksikliği, üretim çeşitliliği, kullanılan araçların çok az kalmış olması nedeniyle geleneksel el sanatı ürünlerinde günden güne bir azalma yaşanmaktadır (Tağı ve Erdoğan, 2008: 41). Bu azalmanın nedenleri arasında sanayileşme, kentleşme, göç, tüketim kültürü, küreselleşme, seri üretime geçiş ve sosyo-ekonomik olgular sayılabilir (Öter, 2010: 174). Geleneksel Türk el sanatlarımızdan olan örmeciliğin bir kolu da el örücülüğüdür. Akpınarlı (1997: 157), El örücülüğünü şu şekilde tanımlamıştır: “El örücülüğü çeşitli materyallerden yapılmış ipliklerin şiş aracılığı ile tığ ile kendi üzerine bükülüp kıvrılarak meydana getirdiği ilmiklerle tutturulma tekniğidir.” Geleneksel el sanatı kültürünün ürünü olan çorap örmeciliğinin giderek yok olduğu gözlemlenmektedir.

Temel giyim ihtiyaç maddelerinden biri olan çorap, yalnızca bir örtünme malzemesi olmayıp, insan sağlığı açısından da son derece önemli bir giysidir. Çorap insanın hayatı boyunca çok sayıda tükettiği ve kullandığı giyim eşyaları arasında ömrü en kısa olandır (Köklü, 1997: 21).

Anadolu kültüründeki çorapların benzerleri ise, Balkan ülkelerinde, Türkmenistan'da, Yunanistan'da, sürüleriyle yaşayıp oradan oraya dolaşan topluluklarda da görebilmek mümkündür.

Kültürümüzü yansıtan önemli belgelerden biri olan el örgüsü çoraplar, kullanılan malzeme, araç-gereç, renk, desen ve kompozisyon açısından coğrafî, sosyal ve ekonomik nedenlerle farklılıklar göstermekte ve her yörenin kendine özgü özelliklerini taşımaktadır. Geçmişten günümüze kadar, gerek geleneksel, gerek toplumsal ve ekonomik nedenlerle yapılan örücülük ve el örgüsü çoraplar ile ilgili

yapılan araştırmaları bir arada değerlendiren bir çalışmanın bulunmadığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmanın kapsamı Türk kültüründe el sanatları çerçevesinde yer alan geleneksel el örgüsü çorapları konu edinen basılı yayınlardır. Ticari amaçla, fason olarak üretilenler çoraplar üzerine yapılan yayınlarda bu çalışmanın kapsamına girmemektedir. Ayrıca el örgüsü çorap örücülüğünü konu edinen yayınlanmamış tezler de çalışma kapsamına alınmıştır.

Bu çalışmada belgesel gözlem yönteminden yararlanılmıştır. Konuyla ilgili literatür taraması yapılmış, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde bulunan bütün tezler taranmış, izinli tezlere ulaşılmıştır. Süleyman Demirel Üniversitesi, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı aracılığıyla yayınlanmamış tezler, kitap, dergi, sempozyum bildirimleri ve makaleler temin edilmiştir. Yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezleri bulunduğundan konu ile ilgili kaynakların bir kısmına ulaşmakta sıkıntı çekilmiş olup, ulaşılabilen tüm yayınlarda incelenerek özetleri çıkarılmıştır. Araştırma; el örgüsü çorapların yörelere ait karakteristik özelliklerini yansıtan renkli fotoğraf ve şekillerle örneklendirilerek nesnel verilere ulaşılmıştır. Ulaşılamayan tezlere, kitap, dergi ve makalelere ise kaynak teşkil etmesi amacıyla isim olarak yer verilmiştir. orabın geçmişten günümüze kadar olan gelişimini incelerken tarihsel yöntemlerden de kısmen yararlanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, artık eski yaygınlığını ve önemini yitirmeye başlamış olan, el sanatlarının önemli bir bölümünü oluşturan el örgüsü çoraplar konusunda yapılan araştırmaları tespit etmek ve bir arada değerlendirmektir. Elde edilen bulgularla el örgüsü çorap örücülüğüne ilişkin ortaya konulan belgeleri yeni kuşaklara aktarabilmek, bilimsel çalışmalarda yararlanılmasına katkı sağlamak ve bu alana ilgi duyanlara, araştırma yapmak isteyenlere ve bu alanla uğraşanlara kaynak oluşturmak amacıyla planlanmış ve yürütölmüştür.

I. BÖLÜM

1. EL ÖRGÜSÜ ÇORAP HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. ÇORABIN TANIMI

Çorabın sözlük ve ansiklopedilerdeki tanımları şu şekildedir: Çorap, yün, pamuk vb. ipliğinden örülmüş ayağa giyilen giyecektir (Anonim, 2011:562; Yelten ve Özkan, 2002:157). Çorap, genellikle ayakkabı içinde ayağa giyilmek üzere, elde ya da makinede örülerek üretilen giysidir (Anonim, 2004: 514). Çorap, (Farsça küreb, Arapça cürab'dan) ayağa giyilen örme giyecek (Anonim, 1990:295) veya ayağa geçirilip, baldırın yarısına ya da dize kadar çıkarılan örgü giyecek, olarak tanımlanmaktadır. Yün pamuk ya da suni (poliamit, akrilik vb.) ipliklerden ya da ikisinin karışımından örülen giyecektir (Anonim, 1986: 2778). Çorap, elde ya da makinede örülerek ayağa giymek için üretilir (Anonim 1992: 40). Çorap, ayağın tümü ile bacağı bir bölümünü ya da tümünü kapatan, yün, ipek, pamuk, naylon gibi maddelerden örülerek yapılmış giyecektir (Anonim, 1990:1243). Çorap ayağa giyilen örme şeydir (Koçu, 1967: 78).

Ayak giyiminin önemli bir elemanı olan çorap dış etkenlerden korunmak ve giyimi tamamlamak için kullanılmaktadır. Doğal (pamuk, yün, tiftik) yapay (poliamit, akrilik vb.) ipliklerden ya da ikisinin karışımından oluşan liflerle örülmektedir.

1.2. ÖRÜCÜLÜĞÜN TANIMI

El sanatları içinde önemli bir yeri olan örücülüğün dünyanın en eski sanatlarından biri olduğu bilinmektedir. Örücülüğün uygulayımı olan örme işi, elde kullanılan basit aletlerle, tek ipliğin kendi üzerine bükülüp kıvrılarak çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlendirilmesidir (Akbiç, 1970: 36). Akpınarlı (1995: 4) örücülüğü; yün, tiftik, ipek, pamuk vb. liflerden elde edilen ipliklerin şiş, tığ, mekik, iğne, firkete gibi özel araçlarla kendi üzerine bükülüp çeşitli ilmeklerle tutturulması veya düğümlenmesi olarak tanımlamıştır. Örgü, yün, ipek, pamuk gibi doğal veya yapay maddeden oluşturulmuş ipliğin özel şiş, tığ, iğne, mekik gibi araçlarla yapılmış ilmeklerinin bir araya getirilmesi işlemidir (Anonim, 1971: 2571).

Örme bir ipliğin kesintisiz olarak birbiri içinden geçirilen ilmek sıraları halinde örülmesi işlemidir (Anonim, 1989: 308).

1.3. ÇORABIN TARİHÇESİ

Çorabın ilk olarak ne zaman ve nerede kullanılmaya başlandığı tam olarak bilinmemekle beraber, yazılı kaynaklar ve yapılan araştırmalar incelendiğinde çoraba ait çeşitli bilgiler tespit edildiği görülmektedir:

“Eski Yunanlı şair Hesiodos (İÖ 8.yy) hayvan kılından örülen bir ayakkabı astarından (Piloi) söz eder. Romalıların ayaklarına, bileklerine ve bacaklarına meşin ya da kumaş bantlar sardıkları bilinir. İlk kez İ.S 2. yüzyılda adı geçen Udones de kumaştan, keçeden ya da hayvan postundan kesilerek dikilen, ama esnek olmayan bir çorap türüydü. Eski Mısır mezarlarında İ.S 3. ve 6. yüzyıllar arasına tarihlenen örme çoraplar bulunmuştur” (Anonim, 2004:514).

Dünyanın en eski çorap örneği; Fırat nehri kenarındaki Dura Europos'ta bulunan ve şimdi Yale Üniversitesi'nde yer alan H.256'ya tarihlenen üç örgü fragmanıdır (Barişta, 1986:868). Tarihte çorapla ilgili Türklere ait ilk yazılı belgeler Orta Asya'da yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur. M.Ö VII. ve VIII. yüzyıllar arasında Orta Asya'da yaşayan Hunlar'a ait Pazırık 2. kurganındaki bulgular arasında konç kısmı koçboynuzu motifleri ile süslü yün çoraplar bulunmaktadır. Bu çoraplar milattan önceye kadar uzanan Anadolu Türk örgü sanatının ve çorapların önceki varlığını ortaya koymaktadır (Diyarbakirli, 1972:116; Atay, 1987:33).

6.yüzyıla ait Leicester'da Jevry Wall Müzesinde yer alan çocuk çorabı; Nil'in sağ kıyısında, Oxyrhynchus' un güneyinde eski Antinoöpolis ya da Antinöe'da, Şeyh Abada kasabasında bir obrukta bulunmuştur. Ayak tabanı 12 cm olan mavi, kırmızı, menekşe, sarı ve yeşil renklerde birbirinden farklı ölçülerde şeritlerle düzenlenmiştir (Rutt, 1989: 32).

İslamiyet Dönemine ait çorap ve örgü parçaları pek çok müzenin koleksiyonunda yer almaktadır. 12-15. yüzyıllar arasında tahminen 13.yy' da mavi-beyaz renkte pamuk iple ve parmaklardan (burundan) yukarıya (lastik) doğru örüldüğü ve çoğunun Mısır'dan geldiği sanılmaktadır. Bu çorapların birçoğunun üzerinde süsleme olarak kullanılan Arap el yazısı bulunan şeritler vardır. “Kufie” olarak bilinen en eski Arap yazı şeklini andırmaktadır (Rutt, 1989: 35-36).

Çoraplar eskiden giyilmekte olan poturun, ayakları da içine alan bir devami gibi değil de, poturdan ayrı bir giyim eşyası olarak yapmanın ilk defa XVI. yy.da İspanya’da düşünüldüğü sanılır. William Lee veya Lea adlı bir İngiliz ise ilk çorap örgü makinesini bularak çorap yapımında devrim yaptı; Sully’ nin çağrısı üzerine Fransa’ya gelerek, imalathanesini 1609 yılında Rouen’da kurdu (Anonim,1990: 295-296).

1610 dolaylarında Fransa’ da yoksulluk içinde ölen William Lee’nin erkek kardeşi İngiltere’ye geri dönerek mekanik dokuma sanayisini başlattı. Lee’nin makinesi dönemine göre son derece gelişkindi ve çok uzun süreler kullanılan tek örgü makinesi olarak kaldı. Bu tezgahın temel çalışma ilkelerinden modern makinelerde de yararlanılmıştır; ayrıca bu özgün makinedeki yaylı kancalı iğneler günümüzdeki çorap örme makinelerinde de kullanılmaktadır. El örgüsü çorap bugünkü biçimine 17.yüzyılda ulaşmıştır.

Örgü, 1864’te William Cotton’ ın İngiltere’de Leicestershire’daki Loughbrough’da icat ettiği, yassı kollu makineyle ileri geri atıklar atılarak gerçekleştirilir. Örmeye jartiyerin tutturulduğu daha kalın üst bölümden başlanır. Bilekte azaltılan iğne sayısı, topukta arttırıldıktan sonra parmak ucuna doğru yeniden azaltılarak çoraba biçim verilir.

Dikişsiz çoraplar; 19. yüzyılın ortalarında geliştirilen çembersel makinelerde örülür. Bunlarda yapılan örgüde ilmek sayısı çoğaltılıp azaltılmadığından yüz yıla yakın bir süre çoraplar düz bir boru biçiminde örülmüş ve bacağı günümüzdekiler kadar iyi sarmamıştır. 1940’larda kullanılmaya başlanan naylon ipliğin termoplastik özellikleri, boru biçimindeki çorabın ısıtılarak istenen kalıcı biçiminin verilmesine olanak tanımıştır. Dikişsiz çorap 1950’lerde çok gelişti ve kadınların büyük bir çoğunluğu bu tür çorabı kullanmaya başladı. 1960’larda bir çift çorabın bir külotla bütünleştirilmesiyle, kalçaları da sararak bele kadar gelen tek parça külotlu çorap üretildi. 20. yüzyılın başlarında kadın çoraplarının yaklaşık %88’i pamuk, % 11’i yün, %1’i de ipekti. Bunu izleyen 35 yıl boyunca ipek ve reyon (suni ipek) çoraplar giderek yaygınlaştı; ama daha sonra ortaya çıkan naylon çoraplar bir anda hepsinin yerini aldı (Anonim, 2004: 514).

Türkler çoraplarını elde ve beş şiş ile örüyorlardı. Örgü malzemesi olarak, yün, iplik, tiftik, ve ibrişim inceliğinde ipek kullanırlardı. Bölgelere göre çeşitli özellikler gösteren bu çoraplar el dokuması sanatının en güzel örneklerini vermiştir. Anadolu çorapları sadece dokunduğu malzeme bakımından değil, motifleri, renkleri ve bu renk ve motiflerin temsil ettiği anlamlar bakımından da büyük özellik ve önem taşımaktadırlar. Çoraplara örülen her motifin bir ayrı anlamı vardı. Bu motiflere bakarak onu giyen hakkında bilgi edinmek mümkündü. Renkli motiflerle süslü çorapları kadınlar kadar erkekler de giyerdi ve pazar yerine inmiş bir erkeğin çorap motiflerinden onun dağlı mı, ova köyünden mi, bekâr mı, evli mi, köyün büyük ağası mı, küçük ağası mı olduğunu bilmek mümkündü. Çoraplar da kullanılan motifler şu isimlerle anılırdı: Sarhoş yolu şaşırđı, aşık yolu, mektepli kızlar vb. Bir erkeğe ilgisini belli etmek isteyen kız, duygularını bu motiflerden birini kullanarak dile getirir ve o çorabı hediye ederdi (Anonim, 1990:296).

Anadolu'da kırsal bölgelerde kullanılan çoraplar; renk, motif ve kullanılan iplik türü bakımından her bölge ayrı özellik gösterir. Kuzey ve Batı Anadolu'da daha çok pamuk, Orta Anadolu'da yün ve tiftik, Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da yün, Marmara ve Trakya'da ise pamuk ve ketenden örülen çoraplar ağırlıktadır. Eskiden Anadolu'da çorap ipliklerinin boyanmasında, canlılığını uzun süre koruyan kök boyalar kullanılırdı. Günümüzde büyük çoğunlukla benzeri el sanatları ürünlerinde olduğu gibi, çorap iplikleri içinde yapay boyalar kullanılmaktadır (Anonim, 2004: 514).

Bugün Anadolu'da el örgüsü çoraplar ortadan kalkmakta, yerini makine çoraplarına bırakmaktadır. Son yıllarda çorap yapımcıları, çeşitli modalar sonucu, naylondan, pamuktan, yünden, ağ örülü, renkli (dantel çorap, file çorap vb.) birçok fantezi çorap modellerini piyasaya sürmüşlerdir (Anonim, 1990: 296).

Makinede üretilen naylon ve iplik çorapların yaygınlığına karşın; el örgüsü çoraplar Anadolu'da günümüzde de üretilmekte olup; özellikle kış aylarının çetin doğa koşullarına karşı; sağlığa uygunluğu ve alışılmışlığı nedeniyle köylerde halen kullanılmaktadır (Anonim, 2004: 515).

1.4. ÖRÜCÜLÜĞÜN TARİHÇESİ

İnsanın var olmasıyla başlayan örme sanatının eski çağlarda da var olduğu bilinmektedir. Örgünün kaynağının Doğu olduğunu kabul eden araştırmacılar Güney Amerika'da eski Peru halkının M.Ö III. ve M.S III. yüzyılları arasında stilize edilerek kullanılmış mitolojik desenlerle çok renkli çalışmalar yaptıklarını ve iğne ilmeği kullandıklarını tespit etmişlerdir (Özkahveci, 2001: 13). İnsanlık tarihi kadar eski olan bu sanat, insan yaşamının geçirdiği gelişim dönemlerine paralel olarak gelişim göstermiştir. Bitki saplarının kullanılmasının ardından örücülük sanatı da gelişmiş, yün, tiftik, ipek, pamuk gibi liflerin özel araçlarla veya el ile kendi üzerine bükülüp, kıvrılarak elde edilen ipliğin bulunmasıyla çeşitli ilmekler meydana getirilmiştir. El örücülüğü ve kalın örgüler içinde önemli bir yeri olan, aynı zamanda toplumun geleneksel özelliklerini de yansıtan ürünlerden biri de el örgüsü çoraplardır. Kullanılan araç gerecin kolay sağlanabilmesi, uygulanan tekniğin kolaylığı bakımından çorap örücülüğü yaygın işler arasında yer almıştır. Türk halkı söylemek isteyip söyleyemediği duygularını, ördüğü patik ve çoraplarda şekil ve renklerle ifade etmiştir. Anadolu'da geçmişten günümüze devam eden ve giyim kültürü içerisinde yer alan el örgüsü çoraplar yüzyıllar boyu toplumun yaşayışı zevk ve sanat anlayışı, el becerisi ile bütünleşerek önemli bir yere sahip olmuştur (Balkanal, 2016: 151).

Kullanılan araç ve tekniğe göre örücülük sanatı araçlı (basit el aletleri ile) ve araçsız yapılan örücülük olarak iki gruba ayrılmaktadır. Araçlı yapılan örücülük; şiş, mekik, tığ, iğne ve firkete ile yapılan örgüler, araçsız yapılan örücülük ise el düğümü (makrome), kordonlar, sepet örgüler ve hasır şeritler olarak sınıflandırılmaktadır.

II. BÖLÜM

2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

El Örgüsü çoraplar ile ilgili yapılan yayın ve araştırmalar kapsamındaki konulara açıklık getirmek amacıyla ulaşılabilen literatür örneklerinin açıklayıcı şekilde özetleri çıkarılmıştır.

2.1. ANSİKLOPEDİLER

Anonim (2004). “Çorap”, Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C.6, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, s.514-515

Anonim (1986). “Çorap”, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C.5, İstanbul, s.2778-2779

Anonim (1990). “Çorap”, Büyük Ansiklopedi, C.4, Milliyet Yayın A.Ş., İstanbul, s.1243

Anonim (1971). “Örgü”, Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.9, İstanbul, s.2571

Anonim (1990). “Çorap”, Meydan Larousse Ansiklopedisi, C.3, Meydan Yayınevi, İstanbul, s.295-296

Anonim (1992). “Çorap”, Temel Britannica Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi, C.5, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, s.40-41

2.2. MAKALELER

Balkanal, 2016 “Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar” isimli makalesinde; çorabın tarihçesini, Polatlı yöresinde bulunabilen çorap örneklerinde kullanılan malzeme, motif, renk, teknik, kompozisyon, uygulama alanları vb. özelliklerini incelemiş ve belgelendirmiştir. Yörede yapılan el örgüsü çorapların genellikle çorap ipi adı verilen orlon ipliği ve 5 şiş kullanılarak örüldüğünü ancak bunun yanında tiftik kullanılarak ve tıgla yapılan çorap örneklerinin de bulunduğunu belirtmiştir. Çorapların ilmek atılarak burun kısmından örülmeye başlandığını ve yanlardan ilmek artırılarak ayak genişliği ölçüsünde çorap örüldüğünü belirten yazar; el örgüsü çorapların tümünde yüz örgü, halk dilinde lastik örgü denilen yüz ve ters

örgü birleşimi örgü tekniğiyle ve renkli desenli, desenli delikli (ajur) örgülere, tığla örülenlerde ise sık ilmek tekniği kullanılanlarına rastlandığını bildirmiştir.

Yazar çalışmasında; çok renkli en sık kullanılan rengin krem olduğunu, kullanım sıklığına göre; kırmızı, yeşil, siyah ve beyaz renklerin tercih edildiğini söylemektedir. İncelenen çorap örneklerinde bitkisel bezeme olarak stilize çiçek ve çilek motifleri, geometrik bezeme olarak düz çizgi, zikzak, baklava, kare, “V” şekli ve üçgen motifleri, nesneli bezemelerden çengel motifleri, anlam yüklü bezemelerden yöresel adlarıyla eli belinde, kelebek, çatı, civan kaşı, sinek kanadı, öceli parmak, katip bıyığı, çam, güllü ayna, hükümet avlusu, altmış akıl yetmiş fikir, balık kılçığı, kesme şeker ve söğüt yaprağı motiflerinin kullanıldığını bildirmiş ve adı geçen motiflerle yapılmış çorap örneklerini fotoğraflandırmıştır (Şekil 1, 2, 3, 4).



Şekil 1 : Eli Belinde Motifi ile Örülmüş Kısa Kadın Çorabı Örneği (Balkanal, 2016:158).



Şekil 2 : Kelebek Motifi ile Örülmüş Kısa Kadın Çorabı Örneği (Balkanal, 2016:158).



Şekil 3 : Altmış Akıl Yetmiş Fikir Motifi ile Örülmüş Çorap Örneği (Balkanal, 2016:162).



Şekil 4 : Öceli Parmak Motifi ile Örülmüş Çorap Örneği (Balkanal, 2016:160).

Yazar makalesinde; Ankara ili, Polatlı yöresinde sandıklarda saklanan el örgüsü çorapların çıkarılarak incelenmesi, bu çorapların desen özellikleri göz önünde bulundurularak arşivleme için birebir çizimleri yapılarak katalog oluşturulması ve yöre halkının el örgüsü çorapları günümüzde de yaşatmaya ve üretmeye teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Eren (1974) “Antalya Yöresi Çorapları” isimli eserinde; dokumacılık ve örücülük konularına değinmiş, Anadolu çoraplarını motif, renk ve kullanılan malzemeler yönünden tanıtmıştır. Antalya yöresi çoraplarını inceleyen yazar, bu yörede çorap örücülüğünün erkek ve bayan bireylerce uygulandığını belirtmiş, çoraplarda en fazla kullanılan motifler üzerinde yoğunlaşmış ve zemin ve desenlerinde kullanılan renklere göre gruplamıştır.

İzet (1943) “Köy Örgü İşlerinde Çorap Motifleri” isimli araştırmasında; Örücülük sanatının araçlarının şiş, tığ, iğne vb. gibi basit ve taşınabilir olduğu için, örücülüğün köylerde en çok rastlanan ve en eski olan sanatlardan biri olduğunu; özellikle de şiş örücülüğü olan çorap örücülüğünün yaygın olarak yapıldığını belirtmektedir.

Yazar çalışmasında çorap motiflerinde bitkisel ve hayvansal bezemelerin bulunduğunu ve buna göre adlandırıldıklarını, bu motiflerin örgü tekniği özelliğine göre geometrik tarzda yapıldığını ve bu yapının geleneksel olarak devam ettiğini bildirmektedir.

Kuzucular (1976), "Şarkışla'da Çorap ve Çorapçılık" adlı makalesinde çorap türlerini detaylı bir şekilde ele almış, çorapla ilgili inançlara değinmiştir. Araştırmada; Çorap örücülüğünde yün ve yünün hazırlanması, iplik haline getirilmesi, boyanması incelenmiştir. Çorap örücülüğünün Şarkışla'da, ilçe ve ilçeye bağlı köylerde dahi farklılıklar gösterdiğine dikkat çeken yazar, el örgüsü çorap türlerini kullanılan yere ve amaca göre sınıflandırarak, çorapları burunlarına ve ökçelerine göre (gündelik çoraplar, çeyiz çorapları, asker çorapları, oynaş çorapları, töre çorapları, yol çorapları, damat çorapları, gelin çorapları, güreş çorapları, tüylü çoraplar) diye gruplandırmıştır.

Makal (1964) “Köylü Çorapları” isimli makalesinde; el örgüsü çorapların gurbeti, mutluluğu, güzelliği, asker özlemini, ve doğan çocuğun mutluluğunu;

Anadolu insanının cana yakınlığını anlatan özellikler taşıdığını, her çorabın ayrı bir hikaye anlattığını belirtmiştir.

Örnek (1966) “Alacahöyük ve Civarı Örme Dokuma Motifleri” isimli çalışmasında; Alacahöyük ve çevresindeki on bir köyden Orta Asya ve Hititlere kadar uzanan motif ve sembollerin toplandığını bildirmiştir. Dokuma örgülerde kullanılan araç ve gereçleri tanıtmış, karakteristik özelliklerinden bahsetmiş ve Alacahöyük ve civarındaki gelenek ve görenekler üzerinde durarak; yöreden toplanan motiflerin isimlerini ve hangi yörelere ait olduklarını fotoğraf ve çizimlerle destekleyerek aktarmıştır.

Öztürk (1974) “El Sanatlarının Toplum Kalkınmasında Önemi ve Amarat Köyünde El Örgüleri” isimli araştırmasında; çorap örücülüğünü teknik ve motif yönünden değil, sosyal ve kültürel yönden incelemiştir. Bu çalışma da yazar; Amarat Köyünde, çorap örücülüğünde kullanılan araç ve gereç özellikleri, çorap çeşitleri, çorap yapım teknikleri üzerinde durmuştur. Ayrıca; yörede örücülük ile ilgili gelenek ve görenekler belirtilerek, el örgülerinin sosyal, ekonomik ve kültürel yaşama olan katkıları belirtilmiştir.

Öztürk ve Yücel (1978) “Güney kışla ve Kuzey kışla Köylerinde İşleme-Dokuma- Örgü Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmalarında; işlemeleri, dokumaları ve örgüleri incelemiştir. Son yıllarda çorap örücülüğünü yapanların azalması nedeniyle çorap örneklerini ya sandıklardan çıkarılarak ya da çok eskimiş olan çorapları incelemek durumunda kaldıklarından bahsetmektedirler. Güney kışla ve Kuzey kışla köylerinde el örgüsü çoraplarda belirli renklerin kullanıldığını, özellikle yeşil rengin taban kısmında kullanılmamasına dikkat edildiğini ve yöreye has isimlerin verildiği motiflerin kullanıldığını bildirmişlerdir.

Üçer (1982) “Sivas’ın İki Köyüne Ait Bazı Çoraplar” isimli makalesinde; Sivas çoraplarının Anadolu’da ayrı bir yeri olduğunu, Sivas’ın Eskiköy ve Kızılca köylerinde çok çeşidi bulunan “Bezek” adı verilen nakışlı çorapların bulunduğunu ve bu çorapların ihtiyacı karşılamaktan çok köy halkının duygu ve düşüncelerini yansıttığını belirtmektedir. Sivas ili Eski köy ve Kızılca köylerinde yapılan el örgüsü çorapların geleneksel yaşamın değişmesi nedeniyle unutulacağı düşüncesiyle yörede desenler üzerine çalışıldığını bildirmiştir.

Serdar (1970) “Anadolu Çorapları” adlı makalesinde; Anadolu çoraplarının bir müze teşkil edecek çoğunlukta olduğunu ve geçmiş kuşakların yaşantısını, kültürel özelliklerini taşıdığını belirterek; geçmiş kültürümüzü yansıması sebebiyle çok değerli olan el örgüsü çoraplarımızın gün geçtikçe yok olduğunu bildirmiştir. Avrupa milletlerinde ise çorap sanatına önem verildiğini vurgulamıştır. Tanınmış bölgelerimizde kooperatifler kurularak, çorap örücülüğü sanatımızın ve milli değerlerimizin yaşatılmasına katkıda bulunulması gerektiğini belirtmiştir.

Züber (1971) “Çorap” isimli makalesinde; El örgüsü çorabı, ayağa giymek için yapılan iki veya dört tığ ile örülen el sanatları ürünlerimizden bir olarak tanımlamıştır. Araştırmada Anadolu çoraplarını inceleyen yazar, en güzel çorapların malzemesi yün kullanılarak yapılan çoraplar olduğunu, ipliğine gümüş ve altın tel katılan “dallı” çorapları gelinlerin, “Abani” yi ise damatların giydiğini bildirmiştir.

2.3. SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

Akpınarlı, 1997 “Geleneksel El Örgüsü Çoraplardan Çağdaş Yaklaşımlar” isimli sempozyum bildirisinde; örücülük sanatını kullanılan araç-gereç ve tekniğe göre el örücülüğü ve makine örücülüğü olmak üzere 2 gruba ayırmış, el örücülüğünü de kullanılan aracına göre şiş, tığ, mekik, firkete, ve iğne örücülüğü olarak gruplandırmıştır. Çorap örücülüğünü, yün, tiftik, ipek, pamuk vb. materyallerle ipliğin şiş aracı ile kendi üzerine bükülüp, kıvrılarak meydana getirdiği ilmeklerle tutturulmasıyla oluşturulan ve geleneksel özellik taşıyan sanat olarak tanımlamıştır. Yazar; günümüzde el örgüsü çorap örücülüğünde bazı yörelerde sadece geleneksel olarak elde edilen ipliklerin, bazı yörelerde ise; ya fabrikasyon ipliklerin ya da her ikisinin birlikte kullanıldığını bildirmiştir.

Yazar çalışmasında; El örgüsü çorapların bölümleri, renk, desen, kompozisyon özellikleri ve örgü teknikleri ile ilgili bilgilere yer vermiş, el örgüsü çorap araçlarının kolay taşınması, her yerde ve her zaman uygulanabilir olmasından dolayı yaygın olarak yapılabildiğini belirtmiştir.

Yazar sonuç olarak; el örgüsü çoraplarda kullanılan desen, motif, renk ve teknik özelliklerinden yararlanılarak, giyim, giyim aksesuarları ve ev aksesuarları konularında güncel ve özgün tasarımlar yapılarak, yapılan bu çalışmalarını tanıtım, üretim ve pazarlama açısından destek verecek bir organizasyona ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.



Şekil 5. : Lifin Doğal Rengiyle Elde Edilmiş Örülmüş Çorap Örneği (Akpınarlı, 1997:158).



Şekil 6. : Fabrikasyon İplikle Yapılmış İplikle Çorap Örneği (Akpınarlı, 1997:159).



Şekil 7. : Çorap Motifinden Triko Makinası ile Yapılmış Yelek Örneği (Akpınarlı, 1997:161).

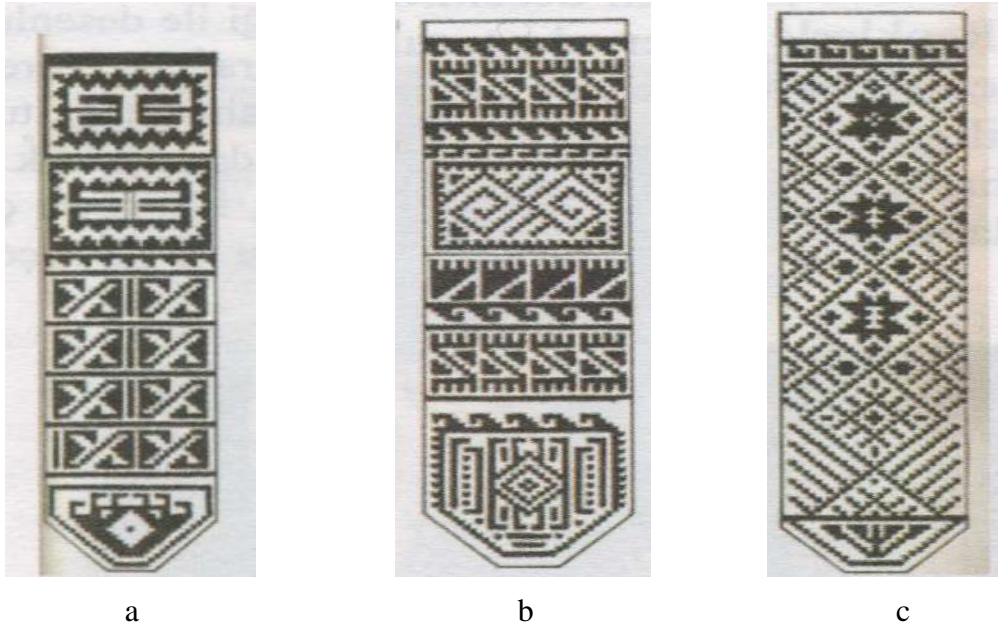


Şekil 8. : Çorap Motif ve Tekniği ile Yapılmış Çanta Tasarımı (Akpınarlı, 1997:161).

Akpınarlı ve Ortaç, 2009 “Sivas El Örgüsü Çorapların Motif ve Kompozisyon Özellikleri” isimli sempozyum bildirilerinde; Türk kültürünün en zengin kaynaklarından birini oluşturan el sanatları içinde teknik, desen, motif, renk ve ürün çeşitliliği ile el örgüsü çorapların önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler. Sivas yöresi el örgüsü çoraplarının burun, taban, topuk, bileklik, konç ve başlık bölümlerinden oluştuğunu ancak bazı yörelerde çorabı örmeye burun kısmından, bazı yörelerde ise başlık veya konç kısmından başladığını bildirmişler ve el örgüsü çorapları, kullanım amacına göre; gündelik çoraplar (kadın, erkek ve çocuk ölçülerinde), tören çorapları, çeyiz çorapları, gelin ve damat çorapları, yol çorapları, asker çorapları, kullanılan gerece göre; tiftik çoraplar, tüylü çoraplar, yün çoraplar,

pamuk çoraplar, çift ipli çoraplar, tek ipli çoraplar ve kullanılan örgü tekniğine göre; düz örgü çoraplar, ajurlu çoraplar ve desenli çoraplar olmak üzere gruplandırmışlardır (Akpınarlı ve Ortaç, 2009:641).

Araştırmalarında yazarlar; Sivas il merkezinde ve çeşitli ilçelerinde bulunan çorapları inceleyerek, yörede çorap örücülüğünün 45 yaş ve üstü bireyler tarafından yapılmakta olduğunu ve günümüzde eski önemini yitirerek, bu sanatın yöre halkı tarafından daha çok patik örücülüğü olarak devam ettirildiğini bildirmişlerdir. Yöredeki çorapların tek renkli ve çok renkli olmak üzere iki şekilde yapılmakta olduğunu ve araç olarak beş şiş kullanıldığını belirtmişlerdir. Çoraplarda kullanılan motifleri, bitkisel, figürlü, nesneli, geometrik ve sembolik anlam yüklü motifler olarak sınıflandırarak; elma dilimi, çetin ceviz, ceviz kıynağı, pıtrak, kurt izi, kuş ayağı, kuş kanadı, kuş dili, yılan eğrisi, deli yılan, koç boynuzu, Türkmen küfesi, çoban iliği, çoban eli, kahya çorabı, küçük ağa ve büyük ağa v.b isimler verilen motiflerin kullanıldığına dikkat çekmektedirler. Sivas'ın köylerinde küçük ağa adı verilen çorapların bekarlar, büyük ağa adı verilen çorapların ise evliler için örüldüğünü belirten yazarlar, yöredeki kahya, çoban, muhtar ve askerlerin giydiği çoraplardan tanındığını Şekil 9'da olduğu gibi ifade etmişlerdir (Akpınarlı ve Ortaç, 2009).



Şekil 9 a. : Küçük Ağa Çorabı, b. : Büyük Ağa Çorabı, c. : Kahya Çorabı (Akpınarlı ve Ortaç, 2009: 644)

Yazarlar; çoraplarda kullanılan ve motif özelliğine göre düzenlenen kompozisyonları; motiflerin boyuna doğru tekrarlanacak şekilde, motiflerin yatay konumda çizgiler oluşturulacak şekilde sıralanması ile, motiflerin verev hatlarda tekrarlanması ile ve serme motif ve sularla bezenerek oluşturulan kompozisyonlar olmak üzere dört grupta toplamışlardır (Akpınarlı, 1995). Yöredeki çorapların taban kısımlarında görülen kompozisyonları da; çorabın deseninden oluşan, düz çizgilerden oluşan, ortada kesişen verev çizgilerden, üçgenlerden ve küçük karelerden oluşan tabanlar olmak üzere 5 grupta toplamışlardır.

Yazarlar araştırmalarında; Sivas'ta el örgüsü çorapların zengin örneklerle ve işleve sahip olduğunu ve bunun en önemli nedeninin çeyiz geleneğinin toplumda yaşatılması ve Sivas çoraplarının çeyizlerin en önemli ürünlerinden biri olmasından kaynaklandığını ancak Sivas yöresinde de gelişen teknoloji nedeniyle el örgüsü çorapların kullanım alanının azalması ve insanların farklı alanlardaki meşguliyetlerinden dolayı eski önemini yitirmeye başlaması sebebiyle, çoraplarda kullanılan motiflerin kaybolup gitmesini engellemek ve tanıtmak için belgelemek gerektiği kanısına varmışlardır.

Kılıç Karatay ve Oyman, (2017) “Aksaray İlinde Çorap ve Patik Örucülüğü ” isimli sempozyum bildirilerinde; Aksaray ilinde bulunan patik ve çorap örneklerini kullanılan teknik-malzeme ve motif özellikleri açısından incelemiş, günümüz ekonomisine olan katkısını araştırmışlardır. Araştırmalarında el sanatlarının ve çorabın tarihçesinden, el örgüsü çoraplarla ilgili adet ve inanışlardan kısaca bahseden yazarlar; Aksaray ilinde çorap ve patik örücülüğünün günlük ihtiyaç, hediyelik ürün ve çeyiz olarak hemen hemen her evde yapıldığını ve günümüzde de halen büyük talep görerek kaybolmaya yüz tutmuş el sanatlarımız içinde bu sanatın canlı kalmayı başardığını ifade etmişlerdir. Araştırmacılar, çorapların eski örneklerinin genellikle uzun ve desensiz yapılmakta iken günümüzde kısa ve motif ve renk kompozisyonları kullanılarak yapıldığını bunun da zaman içinde çorapların boyunda ve desen özelliklerindeki değişimin göstergesi olduğunu belirtmişlerdir. Yörede beş veya iki şiş ile örülen çorap ve patik örneklerinin yanı sıra tığ ile yapılan örneklerin de mevcut olduğunu ve yün malzemenin yerini renkli orlon ipliklerin aldığını belirten yazarlar, çorap ve patiklerde kelebekli(Şekil 11), laleli, pıtrak, suyolu(Şekil 12), uğur

böceği, çapraz, çiçekli, örümcek, göz, baklava dilimi, koçboynuzu ve gül motiflerinin kullanıldığını belirtmişlerdir.

Aksaray ilinde Patik örücülüğüne günümüzde çorap örücülüğünden daha fazla önem verildiğini bildiren araştırmacılar; el örgüsü çorap ve patığın geleneksel ve ihtiyaca yönelik kullanımının dışında turizm sektöründe hediyelik ürün olarak örülerek satılmasının ekonomiye destek verdiğini ve aile ekonomisi açısından da önemli olduğunu ifade etmişlerdir.



Şekil 10. : Uzun Çorap (Kılıç Karatay, 2017: 106)



Şekil 11. : Kelebek Motifli Çorap (Kılıç Karatay, 2017: 107)



Şekil 12. : Su Yolu Desenli Çoraplar (Kılıç Karatay, 2017: 107)



Bahar, (2013) “Göynük’te Çorap-Patik Örücülüğü” başlıklı sempozyum bildirisinde Göynük yöresinde yapılan el örgüsü çorap ve patikleri tespit ederek 61 adet ürün üzerinde inceleme yaptığını belirtmiştir. Bildirisinde yazar, örücülüğün tanımını yaparak, örme sanatı hakkında bilgilere yer vermiş, yöredeki el örgüsü çorapları kullanılan araç-gereç, renk, teknik ve desen kompozisyonları açısından ele alarak, çorap ve patik örneklerinin bazılarını fotoğraflandırmıştır. Araştırmacı, ilçede çorap ve patik örmeye beş şiş, tek ucu sivri yuvarlak şiş gibi çeşitli şişler ve tığlar kullanıldığını ancak Göynük yöresi çoraplarında araç olarak beş şiş adı verilen iki ucu sivri şişlerin tercih edildiğini ve beş şiş ile örülen çorap örneklerinin uygulama tekniği gereği dikişsiz yapıldığını belirtmiştir. Hazırlık aşamasının zahmetli olması

sebebiyle yün malzemeden hazırlanan ipliklerin yerine günümüzde orlon iplik gibi sentetik ipliklerin tercih edildiğini belirten yazar, çorap biçimlendirmede ilmek atma, ilmek kapatma, eksiltme, arttırma adıyla anılan işlemler ile düz, desenli, ajurlu, renkli motifli temel örgülerin kullanıldığını ifade etmektedir. Araştırmacı yörede yapılan erkek çoraplarının genellikle düz renkte ve “çitme” adı verilen ajur tekniği ile, bayan çoraplarının ise aynı tekniğin renkli motiflerin tekrarı ile birlikte çorabın ayak ortasına gelen kısmında kullanıldığını belirtmiştir. Göynük ilçesinde elde örülen çorapların genellikle bilekten sonra ortalama 10 veya 20 cm uzunluğa sahip olduğunu belirten yazar; çorap kompozisyonlarının da bu uzunluğa uygun olarak sıklıkla dikey kompozisyon özelliği gösterdiğini, çoraplara uygulanan motiflerin burundan sonra ayağın iki yanında önden bakıldığında görülebilecek şekilde dikey sıralı, birbirine bitişik veya eşit aralıklı olarak genellikle krem renk zemin üzerine uygulandığını gözlemlemiştir. Araştırmacı bildirisinde; patik zemin rengi olarak en çok tercih edilen siyah rengin, el örgüsü çoraplarda özellikle burun uçlarında ince bordür şeklinde kullanılmakta olduğunu ve kızılıcak dalı, gelin tacı, sinek kanadı, ve ulama adı verilen desenlerin kullanıldığını ifade etmiştir (Şekil 13,14,15,16). Sonuç olarak yazar; Göynük ilçesinde el örgüsü çorap ve patik örücülüğünün hem boş zamanları değerlendirmek, hem de aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla yapıldığını, bu sanatın yöre kültürünün bir parçası olduğunu ve sürekliliğinin sağlanmasının üretiminin devamı ile mümkün olacağını belirtmiştir.



Şekil 13. : Kızılıcak Dalı Desenli Çorap
(Bahar, 2013:169)



Şekil 14. : Gelin Tacı Motifli Çorap (Bahar,
2013:169)



Şekil 15. : Sinek Kanadı Motifli Çorap
(Bahar, 2013:170)



Şekil 16. : Ulama Nakış Desenli Çorap
(Bahar, 2013:170)

TANER (1983) “Bir Kültür Ögesi Olarak Çoraplardaki Nakışların Halkbilimsel Önemi Üzerine Düşünceler” isimli sempozyum bildirisinde; çorabın Anadolu’da önemli bir kültür unsuru olduğunu, el örgüsü çoraplarda kullanılan desenlerin, diğer el sanatları ürünlerinin desenleriyle ortak bir bağının bulunduğunu, çoraplarda bulunan nakışların sürekli değişen ve yenilenen bir özellik gösterdiğini bildirmiştir.

2.4. KİTAPLAR

Acar, İ. H., (2002) “Zara’da Çorapların Dili” Zara Haber & Zara Ajans, İstanbul.

Doğruol (1978) “Gelir ve Geleneksellik Açısından Ayaş’ta Çorapçılık” isimli eserinde; Ayaş’ta tiftik keçisi yetiştirilmesi sebebiyle el örgüsü çorap yapımında gereç olarak tiftik kullanıldığını, tiftiğin elde edilmesinden çorap haline gelinceye kadar yapılan işlemler ve bu işlemlerde kullanılan araçları belirtmektedir. Yazar, çoraplarda bitkisel, hayvansal motifler ve sembollerin kullanıldığını ve bunlara çeşitli isimler verildiğini; çeyiz için yapılan çorapların yörede yapılan diğer çoraplara göre iplik kalınlığının ve desen özelliklerinin farklı olduğunu ve ipliklerin boyanmasında doğal boyalar kullanıldığını belirtmiştir. Ayaş’ta satmak amacıyla çorap örenlerin az gelir elde etmesi sebebiyle yok olmaya yüz tutmuş olan bu sanatın yaşatılması için yöredeki ilgili kuruluşların ilgi ve desteğine ihtiyaç duyulduğuna dikkat çekmiştir.

Doğruol (1982) “Ayaş'ta Tiftik Çorap Yapımında Kullanılan Doğal Boyalar” isimli araştırmasında; çorap örücülüğünde gereç olarak kullanılan tiftiğın elyaf halinde boyandığını, taranırken renklerin kaynaştığını, geçmişte özellikle kırsal kesimde doğal boyaların kullanıldığını ancak günümüzde doğal boyaların yerine kimyasal boyaların tercih edildiğini söylemektedir. Boyama işleminin üzerine açıklamalarda bulunan yazar, Ayaş'ta doğal boyaların elde edildiği bitkiler hakkında da bilgiler vermiştir.

Doğruol (1995) “Ayaş'ta Çorapçılık ve Testicilik” adlı kitabında çorapları topuklarına göre (düz topuk, tahta topuk), boyutlarına göre (erkek, kadın, çocuk çorabı), ipliklerine göre (tek katlı ve çift katlı), desenlerine göre (düz renk-yüz ilmek, düz örgülü, renkli desenli, düz renk, ajurlu çoraplar), başlama şekline göre (boğazdan başlama, burundan başlama), lastiklerine göre ve kullanım amaçlarına göre (günlük çoraplar, çeyiz çorapları, damat çorabı, gelin çorabı, düru çorapları, asker çorabı ve satış amaçlı örülen çoraplar) olarak gruplandırmıştır.

Harrel (1981) “Anatolian Knitting Designs” adlı çalışmasında; Sivas yöresi çoraplarını incelemiş, yörede bulunan çorap motiflerini ve örme tekniklerini tespit ederek, motiflerin çizimlerini alfabetik sıraya göre yerleştirmiştir.

Koçu (1967), "Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü" adlı eserinde, giyimde ve süslenmede kullanılan eşyaların ve terimlerin tanımları ile birlikte bazılarının resimleri de verilerek açıklamalarda bulunmuştur.

Özbel (1945) “Anadolu Çorapları” isimli kitabında; halk sanatlarının, ilk insanların hayati ihtiyaçlarını sağlayacak faaliyetlerle başladığını ve ortaya konulan eserlerin bireylerin yeteneğine, çevre ve iklim şartlarına göre geliştiğini ve zamanla toplumlara mal edildiğini belirtmektedir. El sanatlarımızın Anadolu'nun çeşitli bölgelerine göre özel bir karakter taşıdığını; çok eski bir sanat ve faaliyet kolu olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca; el sanatlarının özellikleri üzerinde durmuştur. Örücülük sanatlarından biri olan çorap örücülüğünü bölgelere ayırmış, motif ve kompozisyon özellikleri üzerinde durarak, çorapta kullanılan malzeme ve renk özelliklerine de değinmiştir. Çalışmasında yazar; çorap örücülüğünü incelerken, kullanılan araç ve gereçlerin hazırlanması, büküm özellikleri, boyama özellikleri ve

gerecin boyanması, motif ve renk isimleri, örgü çeşitleri üzerinde durmuş, çorapla ilgili inanç ve efsanelerin de önemli bir yer teşkil ettiğini vurgulamıştır.

Özbel (1976), "Türk Köylü Çorapları" adlı eserinde, çoraplarda bulunan semboller, çorap çeşitleri, tarihçesi, malzeme, boyama işlemi hakkında detaylı bilgiler anlatılmış, dış basında yayınlanmış olan yazıların bir kısmına ve çorap sergileri hakkında çıkan bazı yazı örneklerine yer verilmiştir. Yazar bu çalışmada; Türk kültürünün özünü yansıtan çorapları ayrıntılı bir şekilde inceleyerek, Anadolu'nun çeşitli yörelerinden derlediği birçok resim ve bilgiyi bir araya toplayarak bir katalog oluşturmuş ve diğer araştırmacılara kaynak teşkil edecek önemli bir koleksiyonu literatüre kazandırmıştır. Yazar eserinde; köylü çoraplarının görevlerini giyenin bağlı olduğu toplumu ve köyünü tanıtmaya, sosyal ve medeni durumunu anlatmaya, kıymetli hediyelerden sayılması ve bazı anlatılmak istenen şeylere vesile olması, Göz değmesine karşı koruması, doğumda kolaylık ve bazı hastalara şifa sağlaması, çevre olayları ve mitolojik konuları anlatması şeklinde sıralamıştır.

2.5. TEZLER

2.5.1. Lisans Tezleri

Erdoğmuş, Tülay, "Konya İli Karapınar İlçesi El Örgüsü Yün Çorapları" Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D. (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Konya,1998.

Kahraman, Yasemin, "Konya İli Karapınar İlçesi El Örgüsü Bezemeli Çorapları" Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D. (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Konya,2000.

Parmak, Melek, "Konya İli Doğanhisar İlçesinde Bulunan El Örgüsü Çorapları" Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D. (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Konya,1996.

Uslu, Güldeniz, "Konya İli Ilgın İlçesi El Örgüsü Çorapları" Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü, Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D. (Yayımlanmamış Lisans Tezi), Konya,1999.

2.5.2. Yüksek Lisans Tezleri

Barutçu (2000) "Bitlis İli Çorap Örucülüğünün Teknik, Araç-Gereç ve Motif Yönünden İncelenmesi Üzerine Bir Araştırma" isimli Yüksek Lisans tezinde Bitlis İlinin coğrafi durumu ve tarihçesine değinerek; Bitlis İli el sanatları ve çorap örücülüğünün tarihçesi hakkında da bilgiler vermiştir. Altı bölümden oluşan araştırmasında yazar; Bitlis ilinde yapılan 77 adet el örgüsü çorabı kullanılan araç-gereç, renk, teknik, motif ve kompozisyon özellikleri açısından inceleyerek, yöre halkına anket formu uygulamak suretiyle elde ettiği sonuçları analiz etmiş ve istatistiksel verilere ulaşmıştır. Araştırmacı; yörede örülen çoraplarda kullanılan motiflerden ve çeşitli örgü tekniklerinden yararlanarak günümüz ihtiyaçlarına uygun giyim, giyim aksesuarı ve ev dekorasyonunda kullanılacak 6 adet yeni ürün tasarlamıştır. Araştırmasında; Bitlis İli'nde halen çorap örücülüğüne devam edildiğini, yörede çorap ören bireylerin yaşlı, dul ve ev hanımı olduklarını, el örgüsü çorap ören erkek birey bulunmadığını ve çorap ören bireylerin eğitim seviyesinin (%89,65) çok düşük olduğunu tespit eden yazar; ilin coğrafi konumu sebebiyle bireylerin el örgüsü çorabı kullanma amaçlarının %58,87 oranında soğuktan ayağı korumak, %31,34 oranında çeyiz yapmak olduğunu gözlemlemiştir. Eserinde araştırmacı; Bitlis yöresinde günümüz şartlarında yün ipliğin yanı sıra fabrikasyon yün ipliğin %45,45 oranında, sentetik ipliğin ise %42,10 oranında kullanıldığını, bunun sebebinin ise sentetik ipliğin yün ipliğe göre daha dayanıklı ve çabuk temin edilmesi olduğunu bildirmiştir. Araştırmacı yörede incelediği 77 adet el örgüsü çorap örneğinden 68 adet çorabın sentetik iplik, 8 adet çorabın yün iplik, sadece 1 adet çorabın tiftik malzeme kullanılarak örüldüğünü belirtmiştir. Yazar yörede çorap ören bireylerin ipliği çeyiz için ördükleri çoraplarda 1 kat, günlük kullanım için örülenlerde ise 3 kat kullandıklarını saptamıştır.

Yazar tez çalışmasında; yöredeki el örgüsü çorapların örülmesinde düz, desenli, ajurlu ve renkli desenli örgü tekniklerinin kullanıldığını, düz ve desenli örgülerin çoğunlukta olduğunu, incelenen 77 adet çorabın 64'ünün renkli desenli, 13'ünün ise ajurlu örgülerle yapıldığını ve renkli desenli ve ajurlu örgülerin en çok çorapların ayaküstüne gelen kısımlarında ve konç kısmında kullanıldığını tespit etmiştir. Araştırmacı; düz örgü tekniği kullanılarak örülen çorapların genelde beyaz,

siyah, devetüyü ve kahverengi renkte olduğunu, yün çorapların ise yünün boyanmadan kendi renginde bırakılarak örüldüğünü ifade etmiştir.

Yazar, yörede çorap örmeye kullanılan motiflerin çok çeşitli olduğunu, en çok kullanılanların sırasıyla nohutlu, yılan köyneği (gömleği), Ankara yolu, incili, ajurlu, sarhoş yolu, hasır, karanfil, aynalı, tatlı kaşığı, saç örgüsü, kilim desenli, balık tikani(dikeni), muşabak, arpa, payemli, yılan güle sarıldı, pişik çırmağı, küpeli, yıldız, katip çimdiği, fincan dibi, iki elti yan yana, çengel, kar tanesi, teşi sapı, beş parmak, yaprak, mercan ve saçak isimli motifler olduğunu bildirmiştir. Araştırmacı, yöredeki çorapların bezeme özelliği açısından incelendiğinde figürlü, nesneli, sembolik ve bitkisel bezemelerin çorap örmeye kullanıldığını ancak en çok geometrik bezemenin tercih edildiğini, incelenen 41 çorap örneğinde boyuna kompozisyon, 20 örnekte benekli, 11 örnekte verev kompozisyon ve 5 örnekte yatay kompozisyon kullanıldığını bildirmiştir.

Yazar araştırmasında, Bitlis yöresinde bireylerin her mevsimde çorap örebildiklerinden, genellikle kış mevsiminde ördükleri çorapları aracı kullanmadan direk kendilerinin pazarladıklarından bahsetmektedir. Araştırmacı yöredeki çorapların günümüz koşullarına uygun, yün iplik yerine sentetik iplik tercih edilerek, yeni motif ya da desen oluşturulmadan eski motiflerden faydalanılarak işlendiğini ve bireylerin bu sanatı daha çok çeyiz için örmeyi tercih ettiklerini tespit etmiştir.

Araştırmacı tezinde; yörede çorap örücülüğünün devam ettirilmeye çalışılmasına rağmen, bu sanatın teknolojik gelişmelerden etkilenerek yok olmasına engel olmak adına, yöre halkının sahip oldukları bu el sanatı hakkında bilinçlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Eserinde yazar, yöredeki bireylere hayvancılığın gelişmiş olması sebebiyle yünün fazla olmasının bir avantaj olduğu anlatılarak, yöre halkının çorap örmeye sentetik ve fabrikasyon ipliklerin yerine doğal boyalarla boyama yapmak suretiyle elde edilen yün iplikleri kullanmalarının sağlanması gerektiğini vurgulamıştır. Son olarak yazar araştırmasında geleneksel motiflerden elde edilen, çağdaş tasarımları yapılarak farklı kullanım alanları oluşturulan ürünlerin kermes ve defilelerle tanıtılmasının ve çeşitli yarışmalar düzenlenerek eski motiflerin ortaya çıkarılmasının sağlanmasının bu sanatın yaşatılmasında önemli rol üstleneceğini ifade etmiştir.



Şekil 17. : Pişik Çırmağı Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 193).



Şekil 18. : Kilim Desenli Çorap (Barutçu, 2000: 217).



Şekil 19. : Küpeli Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 247).



Şekil 20. : Saçak Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 232).



Şekil 21. : Kar Tanesi (Yıldız) Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 151).



Şekil 22. : Yaprak Motifli Çorap (Barutçu, 2000: 154).



Şekil 23. : Pişik Çırmağı, Yaprak ve Çengel Motifli Yelek Tasarımı (Barutçu, 2000: 310-311).

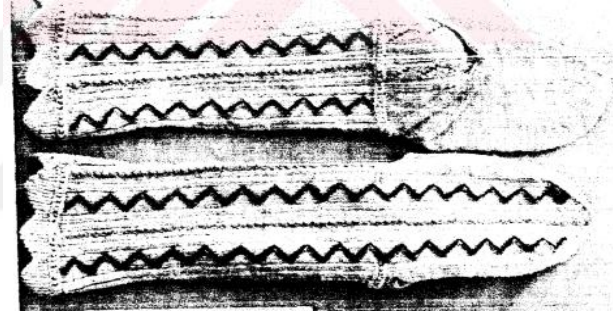
Çerkez (1995) “Isparta Müzesinde Bulunan El Örgüsü Çoraplar” isimli Yüksek Lisans tezinde Isparta çevresinden toparlanan ve Isparta Müzesi’nde sergilenen ve depoda muhafaza edilen elli adet el örgüsü çorabı incelemiştir. Tez Giriş, Türk El sanatlarında Çorap, Katalog, Değerlendirme-Tablolar ve Sonuç başlıklarından oluşmaktadır. “Türk El Sanatlarında Çorap” bölümü içerisinde çorabın genel tanımını ve tarihçesini inceleyen yazar, çorap örmeciliğinde kullanılan malzemeler, uygulanan teknikler, renk ve kompozisyon özelliklerine ilişkin bir sınıflandırma yapmıştır. Katalog bölümünde ise 29 âdeti depoda, 21 âdeti sergide olmak üzere toplam 50 adet el örgüsü çorap örneğini kullanılan araç-gereç, teknik, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından inceleyerek fotoğraf ve çizimlerle örneklendirmiştir.

Yazar; araştırması kapsamında incelediği çorap örneklerinde kullanılan temel malzemelerin beş şiş ve doğal yün ipliği olduğunu ancak çorapların topuk ve başlık kısımlarını örmede tığ kullanılmış olan çorap örneklerinin de bulunduğunu bildirmiştir. Isparta Müzesi’ndeki el örgüsü çoraplarda en çok beyaz, mavi, kırmızı, siyah ve turuncu renklerin kullanıldığını belirten araştırmacı; kadın çoraplarının çok renkli olmasına karşın, erkek çoraplarında daha çok beyaz rengin kullanıldığından söz etmektedir. Araştırmacı incelenen çorapları topuk, burun ve konç biçimlerine göre üç gruba ayırmıştır. Yazar; çorapların burun kısmının sivri ve yuvarlak biçimli olmak üzere iki şekilde biçimlendirildiğini, incelenen çoraplardan 37 adetinin sivri, 13 adetinin yuvarlak biçimli oluşturulmuş olduğunu, topuk kısmının ise düz ve kare topuk şeklinde biçimlendirildiğini belirterek; çorapların konç bölümünün kısa lastiksiz, kısa lastikli, uzun lastiksiz, uzun lastikli olmak üzere dört şekilde örülebildiğini ifade etmiştir. Araştırmacı incelenen çoraplarda çok fazla teknik çeşitlenmesi bulunduğunu ancak en çok yüz ve ters örgü, arttırma ve eksiltme tekniklerinin kullanıldığını, özellikle beyaz renkli çoraplarda ajur(delik işi) ve haroşe örgü çeşitlerinin görüldüğünü, çorapların başlık kısımlarının, sık iğne, lastik örgü ve zincir teknikleriyle örüldüğünü bildirmiştir. Yazar; Isparta Müzesindeki çoraplarda yüz ve ters örme teknikleriyle yapılan ve tek, iki, üç veya daha fazla renkli iplikle oluşturulan süslemeler dışında renkli çorapların büyük çoğunluğunda çorabın burun uç kısmına püskül eklendiğini, süslemelerin bazı çoraplarda örülürken bazılarında ise çorap örüldükten sonra yapıldığını aktarmaktadır.

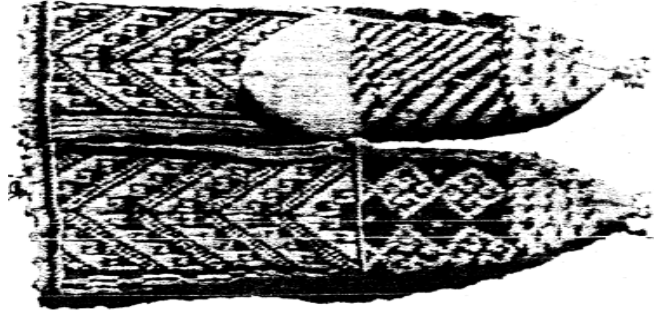
Araştırmaya dâhil edilen çoraplarda kullanılan desenlerden, en çok geometrik bezeme kullanıldığına dikkati çeken yazar; bunun yanı sıra bitkisel bezeme, figürlü bezeme ve nesneli bezeme, bileşik bezeme ve anlam yüklü motiflerle oluşturulan desenler olmak üzere altı ana gruba ayırmıştır. Araştırmacı incelediği çorap örneklerinde kullanılan bitkisel bezeme grubunda; dal, kestane, bakla, menekşe, pıtrak, sulu pıtrak ve selvi motiflerinin, figürlü bezeme grubunda; kazayağı, köstebek, kuş, kuşgözü, sinek ve sıçandışi motiflerinin, geometrik bezeme grubunda; artı, kare, çarpı, üçgen, baklava, altıgen, baklava dilimi, çengel, burgu, dama, tor, akıtmalı tor, diyagonal, zikzak, testere dişi, kırık hatlı çizgiler, I, S, V, Z şekillerinin yer aldığını belirtmiştir. Nesneli bezeme grubunda; aynalı, çevrim kılıç, kılıç, damalı kılıç, küpe, muska, kilim, tarak, saat zinciri motiflerinin kullanıldığından bahseden yazar; diğer bezeme çeşitlerinin birlikte kullanılmasıyla oluşturulan bileşik bezemenin de(karma bezeme) bulunduğunu, Isparta Müzesi'ndeki 50 adet çoraptan 37 'sinin karma bezeme çeşidiyle örüldüğünü ve anlam yüklü motifler grubunun ise; baklava dilimi deseni içine yerleştirilen gamalı haç adı verilen gönül çengeli motifi, sığır sidiği, şehir yolu, çavuş nişanı, dikenli yol, deli melek adı verilen motiflerden oluştuğunu belirtmiştir. Eserinde yer alan çoraplardaki adı geçen bezeme ve motiflere başka yörelerdeki el örgüsü çorap örneklerinde de rastlandığını bildiren araştırmacı; bazı motif şekillerinin ve adlarının yörelere göre farklılık gösterebildiğinden söz etmektedir. Örneğin; çoraplarda sık kullanılan “gönül çengeli” motifine Isparta ve Çorum'da aynı ismin verildiğini, Afyon'da “çengelli” motifi Sivas'ta ise aynı motife “gelin öldüren” motifi de dendiğini, “gönül çengeli” motifinin mimari eserlerde “gamalı haç” ya da “sivastika” adıyla karşımıza çıktığını bildirmiştir. Eserinde yazar; Isparta Müzesi'ndeki çoraplarda kullanılan “deli melek” motifine Çanakkale'de “muskalı” adının verildiğini belirterek; çoraplar üzerindeki motiflerin farklı malzemeler kullanılarak halı, kilim, seccade, yastık, cicim gibi birçok el sanatı ürününün oluşturulmasında kullanıldığını ifade etmektedir.

Araştırmacı; Isparta Müzesi'nde incelediği çorap örneklerinde bulunan kompozisyon özelliklerini serpme motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlar, motiflerden oluşan kompozisyonlar, tek motiften oluşturulan kompozisyonlar, serpme motif ve bordürlere oluşan kompozisyonlar olmak üzere dört ana başlık altında gruplandırarak açıklamıştır. Yazar; serpme motiflerle oluşturulmuş

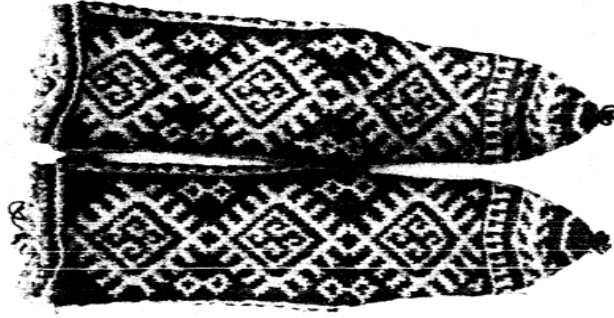
kompozisyonlarda motiflerin genellikle çorapların konç kısımlarına belli bir düzene bağlı kalmadan serpiştirilerek işlendiğini, çorabın ayaküstü ve tabanlarında ise belli bir düzenlemenin olduğundan söz etmektedir. Motiflerden oluşan kompozisyonlarla örülen çorapların yatay-düşey ve diyagonal bordürlerle olmak üzere üç şekilde yapılabildiğini belirten yazar; incelediği 50 adet çoraptan 46'sının yatay ve düşey bordürlerin birlikte kullanılarak işlendiğini, bu çoraplardan sadece 4 tanesinde yatay bordürün ağırlıklı olarak kullanıldığını, bu çorapların taban düzenlemelerinde ise genellikle diyagonal bordürlerin yer aldığını bildirmiştir. Araştırmacı; tek motiften oluşan çorapların konç kısmında bordürler veya serpme şeklinde motifler yer alırken, ayaküstünün tamamını kaplayan büyük bir motif(baklava dilimi, üçgen) yerleştirilerek örüldüğünden bahsetmektedir. Yazar; Isparta Müzesi'ndeki 7 adet çorabın serpme motif ve bordürlerin birlikte kullanılmasıyla oluşturulduğunu bildirmiştir.



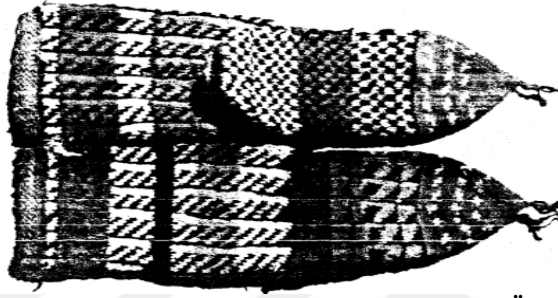
Şekil 24. : Zincir ve Sığır Sidiği Motifli Çorap (Çerkez, 1995:181).



Şekil 25. : Figürlü (Kuş), Geometrik (Zincir, Çengel), Nesneli (Kılıç) Bezemelerle ve Anlam Yüklü (Gönül Çengeli) Motiflerle Oluşturulmuş Çorap Örneği (Çerkez, 1995:186).



Şekil 26. : Sinek ve Çengel, S Şekilleri, Diyagonal Çizgiler ve Aynalı Motifleriyle Oluşturulmuş Çorap Örneği (Çerkez, 1995:194).



Şekil 27. : Dal, Sinek, Dama ve Testere Dişi Motifli Püsküllü Çorap Örneği (Çerkez, 1995:199).

Sonuç olarak eseriyle yazar; Isparta Müzesi'nde bulunan el örgüsü çorapları belgeleyerek tanıtmış, unutulmaya yüz tutmuş olan bu el sanatımızı gündeme getirerek literatüre el örgüsü çoraplarla ilgili yeni bir kaynak kazandırmıştır.

Çiçek Gören (2015) “Tekirdağ İli, Çorlu İlçesi, El Örgüsü Patik ve Çorap Örucülüğü” isimli Yüksek Lisans tezinde; araştırma yöresi hakkında bilgilere yer vererek, el örgüsü çorap ve patik örmeye kullanılan araç-gereçleri, renkleri, desenleri, örgü tekniklerini ve Tekirdağ ili, Çorlu ilçesine ait el örgüsü çorap ve patik örucülüğünün bugünkü durumunu incelemiştir. Yazar, Çorlu ilçesinde yaşayan 60 kişiye 20 soruluk anket uygulamış ve anket formlarından elde ettiği bulguları tablolar haline getirerek yorumlamıştır. Yörede bulunan 107 adet el örgüsü örneği inceleyerek bilgi formlarıyla ve fotoğraflarla sunan yazarın eserinde, bu örneklerden sadece 6 adetinin el örgüsü çorap olduğu gözlemlenmiştir. Bu da yörede patik örucülüğünün daha yaygın şekilde yapılmakta olduğunu düşündürmektedir.

Yazar araştırmasında; yöredeki patik ve çorap örenlerin tamamının kadınlardan oluştuğunu, çoğunluğunun orta yaşlı, ilkokul mezunu, gelir seviyesi düşük bireyler olduğunu saptamıştır. Bu bireylerin daha çok kazanç sağlamak ve

hobi amaçlı çorap ve patik ördüklerini, boş zaman değerlendirmek ve kız çeyizi için de örenlerin var olduğundan bahsetmektedir. Araştırmacı; yörede çorap ve patik örenlerin çoğunluğunun bu sanatı annesinden ve komşularından öğrendiklerini, anneanneden ve babaanneden öğrenenlerin sayısının daha az olduğunu tespit etmiştir.

Çorap ve patik örmede en çok beş ve iki şiş, kullanıldığını, tığ kullanım oranının ise düşük olduğunu ifade etmiştir. İlçede örmede kullanılan iplik türüne bakıldığında en fazla yün ipliğin tercih edildiğini, bunu sırasıyla her türlü ipi kullananlarla, pamuk ip, merserize ip ve sentetik ip kullananların takip ettiğini belirtmiştir. Yöre halkının çoğunun ipliği tuhafıye ve pazardan temin ettiğini, çorap ve patik ören bireylere sipariş verenlerin ya da komşularının da verebildiğini bildirmiştir. Bireylerin çorap ve patikleri en fazla düz örgüyle oluşturduklarını, bunun yanı sıra tığ ile zincir işi, haraşo, Selanik ve düz örgü tekniklerini de kullandıklarını ve lastik örgüyü tercih edenlerin sayısının az olduğunu saptamıştır.

Yazar; incelenen örneklerde daha çok bitkisel ve geometrik desenlerin kullanıldığını, bunu nesneli, anlam yüklü ve figürlü desenlerin izlediğini ve bireylerin zevklerine, isteğine, eski örneklere, başkalarının isteklerine ve sipariş verecek olanların getirdiği örneğe göre çorap ve patik ördüklerini belirtmiştir.

Yörede en çok siyah, beyaz, kırmızı, yeşil, mavi ve su yeşili renklerin kullanıldığını, bu renklerin dışında tercih sırasına göre; pembe, lila, lacivert, açık pembe, açık sarı, yavruağzı, açık yeşil, mürdüm, sütlü kahve, bordo ve turuncu, turkuaz, mor ve gri renklerin tercih edildiğini tespit etmiştir.

Araştırmacı; bu sanatla uğraşan bireylerin ördükleri ürünleri, en çok komşu ve akrabalarına, tanıdıklarına veya pazarda kendileri satarak kazanç elde ettiklerini veya hediye ettiklerini bildirmiştir. Bu ürünleri satın alanların, daha çok kullanılan ipin sağlamlığına ve ürünün süslü olmasına dikkat ettiklerini, sıcak tutması ve kullanışlı olmasına ise ikinci derecede önem verdiklerini saptamıştır. Yazar; satılan çorap ve patiklerin satış fiyatlarında çoğunlukla kullanılan iplik özelliği ve desenin belirleyici olduğundan, örgülerin süslü olmasının ve örgü modelinin de fiyatı etkilediğinden bahsetmektedir. Yöre halkının genelinin patik ve çorap örücülüğünü kazanç sağlamak için yaptıklarını belirten yazar; bireylerin patik ve çorap satışının az

olması sebebiyle belediye ya da farklı kuruluşlardan destek beklediklerini ifade etmektedir.

Yazar tezinde; el sanatlarını yaygınlaştıracak projeler yapılarak, bu projelere örücülük sanatında usta kişilerin katılımı sağlanarak, bu sanatı öğrenmek ve devam ettirmek isteyenleri bilgilendirmesinin faydalı olacağını, belediye, dernek ve vakıf gibi kurumların el sanatlarıyla uğraşanların ürünlerini satabilecekleri kalıcı yerler tahsis etmeleri ve senede birkaç defa tanıtım fuarları açmaları gerektiğini vurgulamıştır.



Şekil 28. : Beş Şiş ve Balıksırtı Motifiyle Oluşturulmuş Bileği Lastik Örgülü Çorap (Çiçek Gören, 113).



Şekil 29. : Beş Şiş ve Nohut Motifiyle Oluşturulmuş Su Yeşili Renkli Çorap (Çiçek Gören, 189).



Şekil 30. : Beş Şiş ve Balık Kılçığı Motifiyle Oluşturulmuş Sütü Kahve Renkli Çorap (Çiçek Gören, 190).

Köklü, 1997 “Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar” isimli sanatta yüksek lisans tezinde; öncelikle araştırmanın yapıldığı bölgenin tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel konumu ile örgü ve çorap hakkında genel bilgilere yer vermiş; örgünün tanımını, önemini, sınıflandırılmasını, çorabın tanımını, tarihçesini, çorap örücülüğünde kullanılan araç-gereçleri, çorabın bölümlerini ve çeşitlerini detaylı bir şekilde anlatmıştır. Çankırı ili, Kızılırmak ilçesi köylerinde ulaşabildiği el örgüsü çorap örneklerini boyut, kullanılan malzeme, teknik, desen, kompozisyon-onarım durumları açısından inceleyerek gözlem formlarını ve çizimlerini hazırlayarak araştırma yöresinde çorap örücülüğü ile uğraşan kadınlara uyguladığı anket sonuçlarının ve çorapların genel özelliklerinin tablolara dökümünü yaparak elde ettiği verileri bilimsel bir rapor halinde sunan yazar; Çankırı ili, Kızılırmak ilçesine bağlı bulunan Güneykışla köyünden 16 adet, Korçullu köyünden 8 adet, Hacılar köyünden 2 adet, Aşağı Ovacık köyünden 9 adet olmak üzere toplam 35 adet el örgüsü kadın ve çocuk çorabının 19 kaynak kişiden tespit edildiğini belirterek, bulunan el örgüsü çorap örneklerinden 31’inin kadın, 4’ünün çocuk çorabı olduğunu ifade etmektedir.

Araştırma yöresinde çorap örücülüğü ile 45-56 yaş arası, eğitim seviyeleri düşük, evli ev hanımlarının uğraştıklarını, kadınların genellikle çorap örmeyi küçük yaşlarda annelerinden öğrendiklerini belirten yazar, yörede örülen el örgüsü çorapların eski çoraplardan alınan motifler kullanılarak piyasada satılan orlon ipliklerle beş şiş ya da tığ kullanılarak örüldüğünü, yün iplikle örülmüş 4 adet çorap

örneğine de rastlandığını ve bir çift çorabı örme işleminin 1-10 gün sürdüğünü gözlemlemiştir.

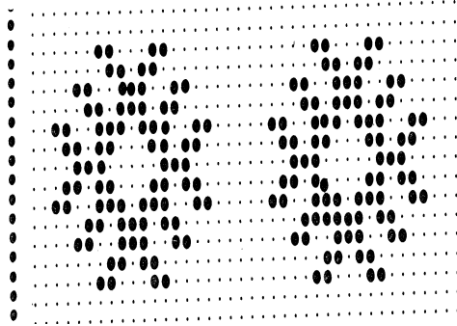
Yazar; yörede örülen renkli çorapların “alaydı” motifli çorapların ise “nağışlı (nakışlı)” ismiyle anıldığını, çorapların burun kısmında siyah, kırmızı taban ve ayaküstü kısmında siyah, beyaz, kırmızı, limon sarısı topuk kısmında siyah, kırmızı, kahverengi, konç kısmında siyah, beyaz, kırmızı, başlık kısmında ise kırmızı, siyah, limon sarısı ve koyu sarı renklerin yoğun olarak kullanıldığını ancak bu renklerin yanında diğer renklerde kullanıldığını bildirmiştir.

(Köklü, 1997:311)’e göre çoraplar beş şiş kullanılarak, burun kısmından başlama tekniği ile örülmeye başlanmıştır. Şiş ile örme tekniklerinden; burun kısmında yüz örgü ve artırma; ayaküstü kısmında yüz örgü, artırma ve ilmek çaprazlama; taban kısmında yüz örgü, artırma, eksiltme ve iğne ardı (tame), tığ ile örme tekniklerinden sık iğne; topuk kısmında şiş ile örme tekniklerinden eksiltme, yüz örgü, iğne ardı (tame), tığ ile örme tekniklerinden sık iğne; konç kısmında şiş işe örme tekniklerinden yüz örgü, başlık kısmında ise, şiş ile kapatma tekniği ile, tek ve çift lastik örgüsü kullanılmıştır. Ayrıca, ajur(delikli) ve tığ ile örme tekniklerinden sık iğnenin kullanıldığı görülmüştür. Çoraplarda süsleme, başlık kısmında yapılmıştır. Yörede kıvrıtma ve topaklama olarak iki çeşit kordon ile püskül, halka (ilik) ve zincir teknikleri uygulanmıştır. Araştırmaya konu olan Çankırı ili Kızılırmak ilçe köylerindeki çoraplarda yoğun olarak geometrik bezeme tercih edilmekte, bunu nesneli, figürlü, bitkisel ve anlam yüklü bezemeler izlemektedir.

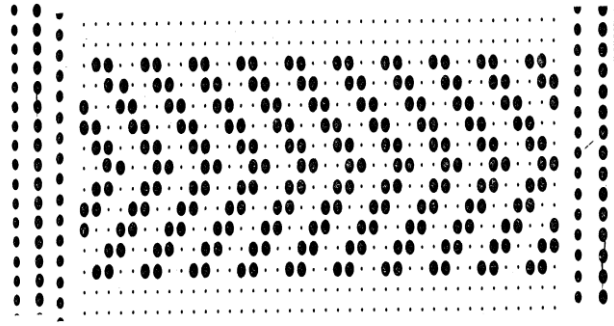
Yazar eserinde; yörede incelenen çoraplarda çoğunlukla pamuk kozası, it izi, sinekli, salkımlı tokmak, küpeli kıvrım, çengel, bıçak burnu, pıtrak, boncuk, dikey ve diyagonal şeritler, balıksırtı, damalı, sığır sidiği, sülüklü, bağlar gazeli, deveboynu, aynalı ve Türkmen nakışı desenlerinin görüldüğünü, çorapların kompozisyonlarının ise su şeklinde motifler kullanılarak oluşturulduğunu ve tek bir motiften oluşan desenle bu kompozisyonun devam ettiğini belirtmiştir.

Sonuç olarak tezinde bu sanatın gelecek nesillere aktarılabilmesi için birçok öneride bulunan yazar; eski çorap örneklerine sahip yöre halkından değeri karşılığında yetkili kişilerce eski çorap örnekleri alınarak, bir müze açılması suretiyle

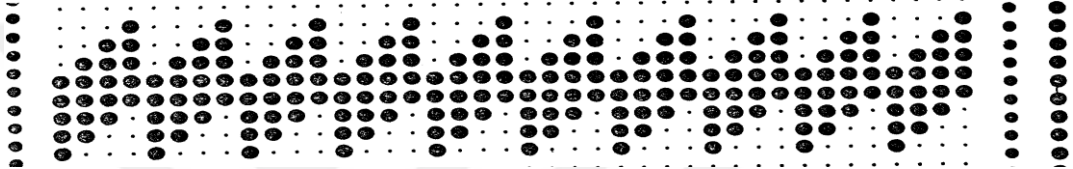
el örgüsü çorapların orada sergilenmesi, korunması ve bu sanatın yaşatılması gerekliliğine dikkat çekmiştir.



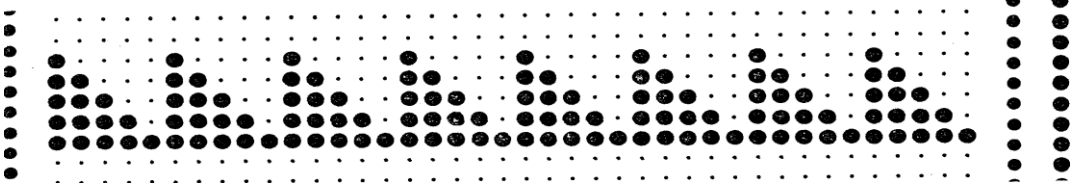
Şekil 31. : Pitrak (Köklü, 1997)



Şekil 32. : Balıksırtı (Köklü, 1997)

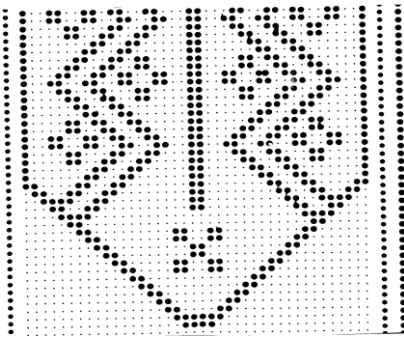


a

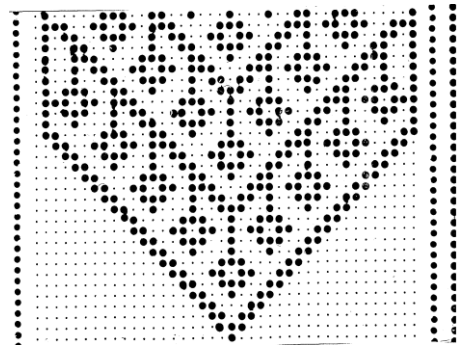


b

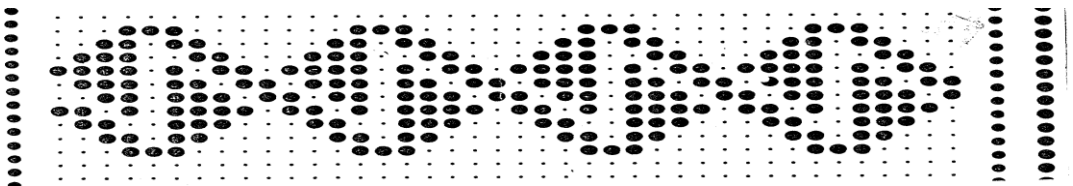
Şekil 33. : a, b: Bıçak Burnu (Köklü, 1997)



Şekil 34. : Sığır Sidiği (Köklü, 1997)



Şekil 35. : Salkımlı Tokmak (Köklü, 1997)



Şekil 36. : Deveboynu (Köklü, 1997)

Küçükaytan (1992) “Konya Müze ve Evlerinde bulunan El Örgüsü Çoraplar ve Eldivenler” isimli Yüksek Lisans tezinde; konunun tanımını, seçimini, önemini, sınırlarını, amacını ve yöntemini açıklamış; Türk el sanatlarında çorap ve eldiven başlığı altında çorap ve eldivenin tanımına ve tarihçesine değinerek, çorap ve eldivenleri malzemesine, kullanım biçimine, yapılış tekniğine, renklerine, konu ve kompozisyonlarına göre sınıflandırmıştır. Yazar, Konya Müzelerinde ve evlerinde bulunan el örgüsü çoraplara ait bilgileri gözlem formlarıyla ve fotoğraflarla sunmuş ve çoraplarda kullanılan desenlerin çizimlerini yaparak deco kart sistemine uygulamıştır. Araştırmasında yazar, Konya İslam Eserleri Müzesinden 27 adet, Konya Koyunoğlu Müzesinden 8 adet, Konya evlerinden 15 adet çorap ve eldiven örneği olmak üzere toplam 50 adet ürünü araştırması kapsamına almış olup; bu ürünlerden 44 adetinin çorap ve 6 adetinin eldiven olduğunu belirtmiştir. Yazar; 44 adet çorabın 3 tanesinin gelin, 1 tanesinin damat, 34 tanesinin kadın, 3 tanesinin erkek, 1 tanesinin orta yaş kadın(Şekil 42), 2 tanesinin çocuk ise çorabı olduğunu bildirmiştir.

Araştırmaya dahil edilen çoraplarda kullanılan araç ve gereçlerin; beş şiş, iki şiş, tığ, orlon iplik, tabii yün ipliği ve yapay yün ipliği ve metal iplik olduğunu bildiren yazar; beş şiş ve tabii yün ipliği ile örülen çorapların ilk sırada, iki şiş ve orlon iplikle örülenlerin ise ikinci sırada yer aldığını belirtmektedir. Araştırmasında yazar, çorap örmede kullanılan ipliğin doğal renginde ya da çeşitli boyalarla renklendirilerek kullanıldığını söz etmektedir.

Araştırmacı, yörede çorap örmeye burun veya konç kısmından başladığını ve çoraplarda yüz-ters örgü, arttırma, eksiltme, delik işi(ajur), kapatma, lastik örgü, saç örgüsü ve sık iğne örgü tekniklerinin uygulandığını bildirmiştir. Süsleme tekniği olarak yörede, iki renk iplikle, üç renk ve üç renkten fazla iplikle, ponponla ve püskülle süslenen çorap örneklerinin bulunduğunu belirtmiştir.

Araştırmasında çoraplarda bitkisel(çiçek, kır çiçeği, kabak çiçeği, lale, mine çiçeği, peygamber çiçeği, sebze ve meyveler, biber, çilek) figürlü (kelebek ve örümcek), nesneli(ev), geometrik(çengel, üçgen, baklava, artı, “V” ,“S” , “Z” ve “H” harfi biçimleri, çavuş nişanı, çember, dikdörtgen, koçboynuzu) bezemelerin, su ve bordürlerin kullanıldığını bildiren yazar, araştırması sonucunda elde ettiği sayısal

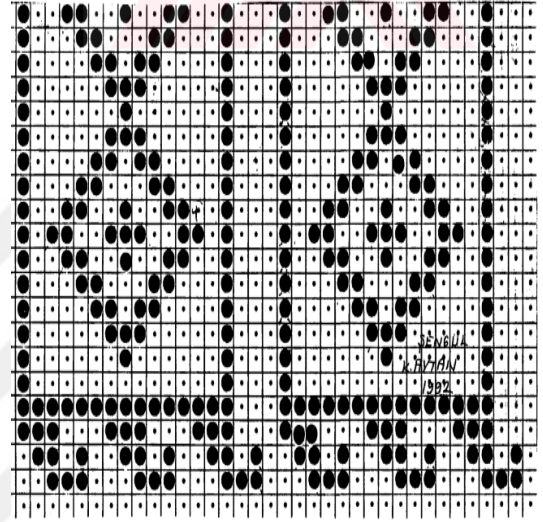
değerlere göre, çorap ve eldiven örmede en çok geometrik bezemelerden çengel, üçgen, baklava, artı, “S” harfi biçimleri ile zikzak çizgilerinin, bitkisel bezemelerden ise kır çiçeklerinin tercih edildiğini belirtmiştir (Şekil 37, 38, 39, 40, 41, 42 ve 43).

Araştırmacı eserinde, yörede kompozisyon özellikleri açısından serpme motiflerle bezenmiş, motiflerden oluşan sularla bezenmiş ve her iki bezemenin birlikte kullanılarak örülmüş çorapların var olduğundan bahsetmektedir. Yazar serpme motiflerle oluşturulan çorapların burun, topuk ve taban kısımlarının ana motif, yardımcı sularla veya serpme bir veya birden fazla motifle bezendiğinden ve topuktaki serpme motiflerinin dikkat çektiğinden söz etmektedir. Araştırmacı motiflerden oluşan sularla bezenmiş çoraplarda ise bordürlerin yatay, dikey ve diyagonal sıralar halinde yerleştirilerek, çorap yüzeyinin tamamının bezendiğini bildirmiştir. Yazar, Konya bölgesinde günlük çorapların sade ve az renkli, gelin çoraplarının ise geometrik ve bitkisel bezemelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş zengin bir kompozisyonla örüldüğünü gözlemlemiştir. Araştırmacı, Konya’da bazı köylerde bireylerin eski çorap ve eldiven örneklerinin sağlam ve desenli olan kısımlarını birbirine dikmek suretiyle saklayarak örneklik (gavlak) adı verilen bir arşiv oluşturduklarından söz etmektedir.

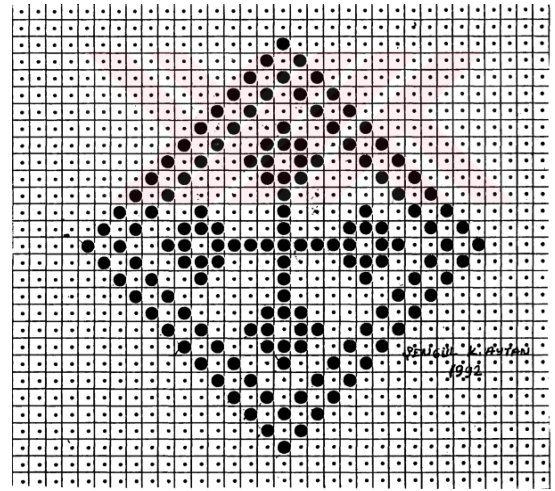
Yazar tezinde; yörede incelediği çorap formlarını burun, topuk ve konç biçimlerine göre üç gruba ayırarak, çorapların burun kısmının; sivri ve yuvarlak, topuk kısmının; düz topuk, kare topuk, taban uzantısı topuklu ve topuksuz olarak, konç kısmının ise; uzun lastikli ve uzun lastiksiz, kısa lastikli ve kısa lastiksiz şekilde örüldüğünü bildirmiştir. Araştırmasında yazar; burundan başlanılarak örülen çorapların burun kısmının yuvarlak, koçtan başlanılarak örülen çorapların burunlarının sivri şekilde oluşturulduğunu tespit etmiştir. Yazar yörede en çok burunları sivri, topukları düz topuk ve konçları uzun ve lastiksiz biçimli çorapların örüldüğünü belirterek, sivri biçimli çorap burnunun, kullanımda kolaylık sağlamak için, konçları uzun ve lastiksiz biçimli çorapların ise özellikle yüzeyinin tamamı süslenmiş olanlarında kompozisyonun yarıda kesilmemesi için tercih edildiğini düşünmektedir.

El örgüsü çoraplara uygulanan renklerin büyük bir ustalıkla bir araya getirildiğini bildiren yazar, çorapların zemininde en fazla kullanılan renkten

başlayarak sırasıyla; beyaz, bordo, kavuniçi, yeşil, mor, kırmızı, lacivert, çingene pembesi, siyah, mavi, sarı, siklamen, kahverengi ve krem renginin, çorap süslemede ise; yine tercih sırasına göre yeşil, siyah, beyaz, mor, kırmızı, kavuniçi, mavi, sarı, bordo, kahverengi, pembe, koyu yeşil, siklamen, vişne çürüğü, ve açık kahverengi renklerinin kullanıldığını tespit etmiştir.



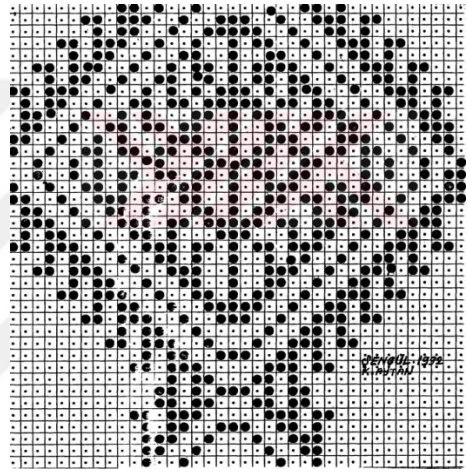
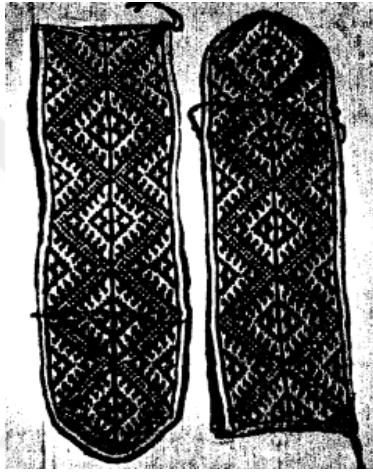
Şekil 37. : Artı, Kabak ve Mine Çiçeği Desenli Çorap (Küçükaytan, 1992: 90-92).



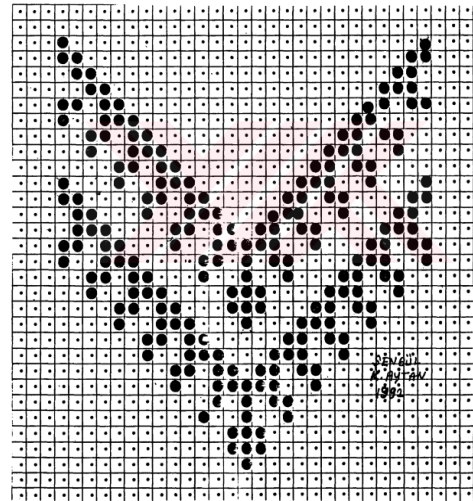
Şekil 38. : Artı, Baklava, Çengel Motifli (Desen Çizimli) Çorap (Küçükaytan, 1992: 45-47).



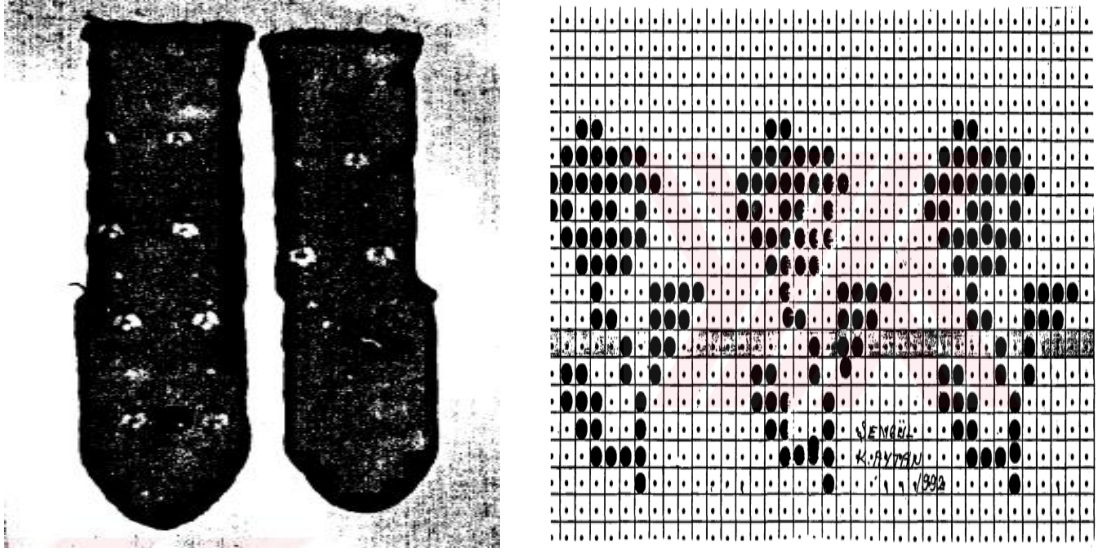
Şekil 39. : Çorap Motifleriyle Örgü Makinesinde Örölmüş Ceket (Küçükaytan, 1992:233).



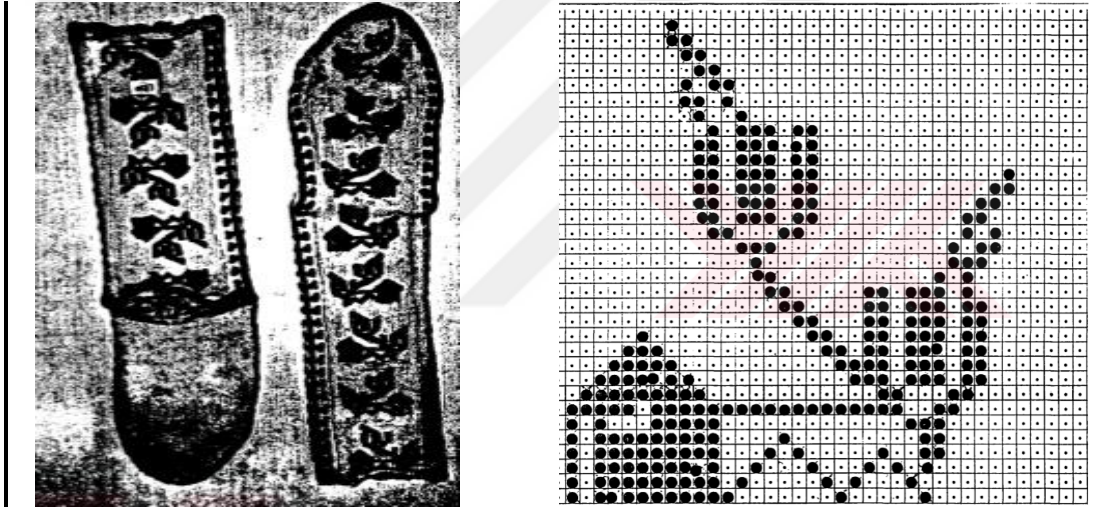
Şekil 40. : Geometrik Bezemeli Topuksuz Kadın Çorabı (Desen Çizimli) (Küçükaytan, 1992:48-50).



Şekil 41. : Geometrik (Çengel ve "V" Harfi) Desenli Topuksuz (Desen Çizimli) Kadın Çorabı (Küçükaytan, 1992: 48-50).



Şekil 42. : Kır Çiçeği Motifli (Desen Çizimli) Orta Yaş Kadın Çorabı (Küçükaytan, 1992: 143-145).

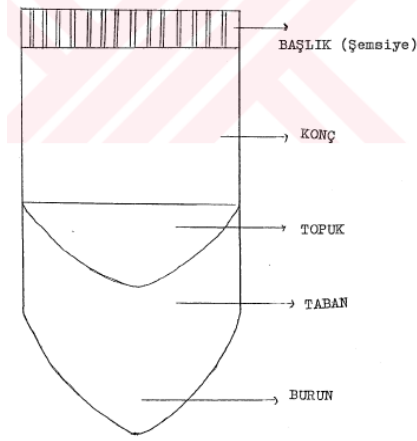


Şekil 43. : Lale Çiçeği, Çengel, Çizgi, Ev Desenli (Desen Çizimli) Çorap (Küçükaytan, 1992: 133-136).

Sonuç olarak yazar tezinde; çorap örmede kullanılan tabii yünden elde edilen ipliğin dayanıksız olması ve çabuk eskimesine rağmen kırsal kesimde halen erkek çorabı olarak örülmesine ve kullanılmasına devam edilmekte olduğunu ancak patik(çedik) adı verilen, çoraplarda uygulanan motif ve kompozisyonlarla oluşturulan kısa çorapların, kullanım kolaylığı yönünden kadınlar tarafından günlük kullanım ve çeyizlerde tercih edilerek, kısmen de olsa el örgüsü çorabın yerini aldığını ifade etmektedir. El örgüsü çorap ve eldiven desenlerinin karakteristik özelliklerine bağlı kalarak, kart (deco) sistemiyle örgü makinelerine aktarılarak uygulanmasının, söz

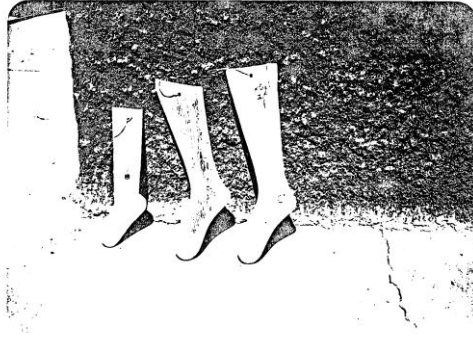
konusu ürünlerin gerekli üretiminin seri bir şekilde yapılmasına olanak sağlayarak, Türk kültür ve sanatının dünya örgü sanayinde yerini alacağını vurgulamıştır.

Sügertin (1987) “Ayaş İlçesinde Çorap Örucülüğü” adlı yüksek lisans tezinde; çorap örücülüğünü kullanılan araç, gereç, teknik ve desen yönünden ayrıntılı şekilde incelemiş, fotoğraf ve anketlerle bilimsel sonuçlara ulaşmıştır. Yazar; Ayaş çoraplarından bahsedildiğinde beyaz tiftikten örölmüş çorapların anlaşıldığını, bunun yanında boyanmış ve eğrilmiş tiftik ipinden örölen çorap örneklerinin de bulunduğunu belirtmiştir. Yöre halkının % 65’ inin tiftik elyafını satın almakta, %33.5’ inin kendi hayvanlarından temin etmekte olduğunu bildirmiştir. Çorap örücülüğünde kullanılan tiftiğin, koyun ve keçilerden kırılarak elde edildiğini, kırılan tiftiğin temizlemek amacıyla yıkandığını ancak yıkama işleminin tiftiğin eğirme işleminden önce veya sonra yapılabildiğini söylemektedir. Kullanılacak tiftiğin bireylerin %51.6’sında aile bireylerinden birisi tarafından eğildiğini, %48.4’ünün ise tiftiği belirli bir ücret karşılığında tiftik elyafını eğirmekle gelir sağlayanlara eğirtirmekte olduğundan bahsetmektedir. Boyama işleminin yöreden toplanan bitkilerden yararlanılarak yapıldığı, ancak bu işlemin elyaf halindeyken ya da çorap örme işlemi bittikten sonra yapılabildiğini belirtmektedir. Yöredeki el örgüsü çorapların bisiklet veya şemsiye tellerinden yapılmış, 20 cm uzunluğunda, 2 numara kalınlığında 5 adet şiş ile öröldüğünü ve başlık (şemsiye), konç, topuk, taban ve burun olmak üzere 5 bölümden oluştuğunu belirtmiştir (Şekil 44). Yazar; çorap örmeye şişler üzerine eşit sayıda dağıtılarak atılan ilmeklerle başladığını, halk dilinde lastik örgü diye tabir edilen başlık kısmı öröldükten sonra, konç örümüne geçildiğini, konç kısmının genellikle desenli yapıldığını, önce taban ve burun kısmı sonra topuğun düz örgü örölerek, ayağın üst kısmının (ajur, bıçak burnu, üç büzme, katip bıyığı, elma çekirdeği, söğüt yaprağı, kartal kanadı, midye (mikke), uzandım alamadım, katip bıyığı, keten, tekli bıçak vb.) desenler verilerek öröldüğünü bildirmiştir.



Şekil 44. : Ayaş İlçesi Çoraplarının Bölümleri (Süğertin, 1987: 28)

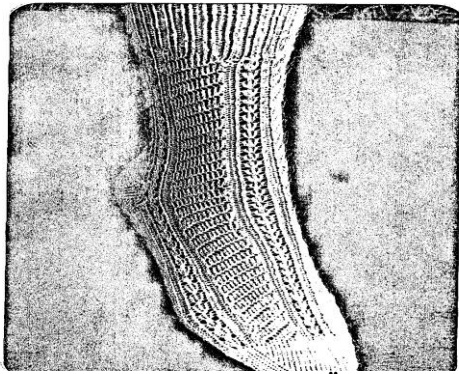
Yazar; örme işlemi tamamlandıktan sonra örülen çorapların, sabunlu ve deterjanlı su ile yıkandığını, ıslak halde form vermek için tahta kalıplara geçirilerek kurumaya bırakıldığını belirtmiştir (Şekil 45-46).



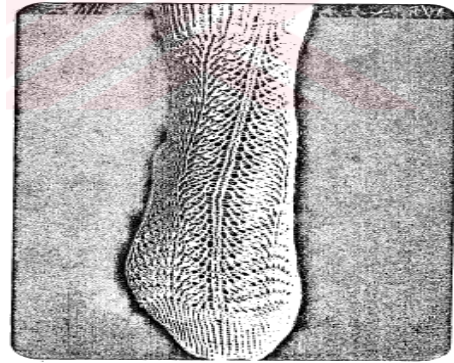
Şekil 45. : Çeşitli Boylarda Tahtadan Yapılmış Çorap Kalıp Örnekleri (Süğertin, 1987: 79).



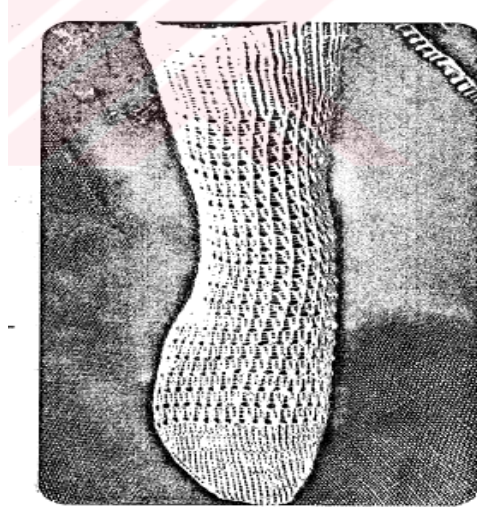
Şekil 46. : Tahta Kalıplara Geçirilerek Kurumaya Bırakılmış Çoraplar (Süğertin, 1987: 79).



Şekil 47. : Bıçak Burnu ve Üç Büzme Deseniyle Örülmüş Tiftik Çorap Örneği (Süğertin, 1987: 83).



Şekil 48. : Ajur Deseniyle Örülmüş Tiftik Çorap Örneği (Süğertin, 1987: 37).



Şekil 49. : Eksiltme-Arttırma Tekniğiyle Yapılmış Boncuklu İsimli Çorap Örneği (Sügerin, 1987: 47-48).

Yazar, “Ayaş İlçesinde Çorap Örucülüğü” adlı yüksek lisans tezinde; çorap örücülüğünde kullanılan gerekli araç ve gerecin temin edilmesinde ilçe yöneticilerinin yöre halkına yardımcı olması ve bu işi yapanları teşvik etmesi, bu sanatla uğraşanlara kooperatifleşme imkânının sağlanması, yöredeki el örgüsü çorapları yurt içinde ve yurt dışında tanıtmak amacıyla sergilenmesi, Ayaş ilçesindeki çorap örmede kullanılan desen ve motiflerin, günümüzdeki ürünlerde kullanılarak bu desenlerin yaşatılması ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Yazar (2011), Bursa İli Dağ Yöresinde Sorgun, Kocakovacık, Gedikören, Çeki Köyleri Çorap Örucülüğü ve Bunların Günümüz Tasarımlarına Uygulanması” başlıklı Yüksek Lisans tezinde; Bursa İli, Sorgun, Kocakovacık, Gedikören ve Çeki Köylerinde yapılan farklı desenlerden oluşan 30 adet ürünü inceleyerek, ürünlere ait fotoğraf ve bilgileri bilgi formlarıyla birlikte sunmuştur. Yazar tezinde, çorap örücülüğünün tarihçesini kısaca anlatarak, el örgüsü çorap örmede kullanılan araç-gereç, teknikler ve çorap çeşitleri hakkında genel bilgilere yer vermiştir. Araştırmacının yörede bulunan el örgüsü çorapları motif-desen, kullanılan araç-gereç, renk, örgü tekniği ve kompozisyon özellikleri açısından değerlendirebilmek için inceleme yöresindeki çorap ören bireylere anket uygulayarak, elde ettiği bulguları tablolar haline getirerek yorumladığı gözlemlenmiştir. Yazar araştırmasından elde ettiği verilerden yola çıkarak, malzeme ve teknik değişikliği ile yeni tasarımlar(boyunluk, heybe, kemer, cüzdan, kese, gömlek vb.) oluşturmuş ve bu

tasarımlardan bazılarını ürün haline getirmiştir. Yazar çalışmasında; yörede çorap ören bireylerin çoğunluğunun 50-69 yaş arasında, ilkokul mezunu, evli ve ev hanımı olduklarından ve büyük bir kısmının çorap örmeyi ailesinden, bir kısmının da yörede proje kapsamında açılmış olan çorap örücülüğü kursundan öğrenmiş olduğundan söz etmektedir. Yöre halkının en çok sonbahar ve kışın çorap ördüklerini, ilkbahar ve yaz mevsimlerinde ise tarımla uğraştıklarından dolayı çorap örmediklerini bildiren yazar; araştırma yöresinde sıklıkla çeyize koymak için çorap örüldüğünü ancak soğuktan korunmak içinde kullanılabildiğini belirtmiştir. Yazar araştırmasında; bireylerin eskiden doğal yünü eğirerek boyamak suretiyle elde ettikleri ipliği çorap örmede kullandıklarını, günümüzde ise hem ucuz hem de kolay temin edinilebildiğinden sentetik iplik kullanmayı tercih ettiklerini saptamıştır. Araştırmacı eserinde, yörede incelemeye dahil edilen çorapların çoğunun tığ(basit ilmek) ile örüldüğünü, hem şiş hem tığ kullanılarak örülen ve az da olsa tamamı sadece şiş(çok renkli düz örgü) ile örülmüş olan çorap örneklerinin de var olduğundan bahsetmektedir. Yazar çalışmasında diğer yörelerde sadece süsleme yapmak amacıyla kullanılan tığın; Bursa Dağ yöresinde el örgüsü çorapları oluşturmada kullanıldığına dikkat çekmiştir.

Yazar yörede incelediği 30 adet çoraptan 20'sinin silindir şeklinde basit ilmek ile tek yönlü örgü tekniğiyle oluşturulduğunu belirtmiştir. Araştırmacı çorap ören bireylerin, el örgüsü çorabı burun kısmından başlayarak, ayak kısmını oluşturup topukta sonlandırdıklarını (Şekil 50), topuk kısmını oluşturduktan sonra (Şekil 51) ayaktan topuğa geçen kısımda boğaz açarak (Şekil 52) bileklik ve konç kısmını (Şekil 53-54) örüp çorap örme işlemini tamamladıklarını bildirmiştir.



Şekil 50.: Çorabın Burun ve Ayak Kısımları (Topuk Hariç) (Yazar, 2011: 38).



Şekil 51. : Çorabın Burun ve Ayak Kısından Sonra Topuk Oluşturulmuş Hali (Yazar, 2011: 38).



Şekil 52. : Çorabın Topuk Kısından Sonra Boğaz Açılmış Hali (Yazar, 2011: 40).



Şekil 53. : Çorabın Topuk Kısından Sonra Boğaz Açılmış Hali (Yazar, 2011:40).



Şekil 54. : Çorabın bileklik Kısından Sonra Konç Kısının Örülmüşü (Yazar, 2011: 41).

İncelenen çorapların çoğunluğunun çok renkli (26 farklı renkte) ipliklerle örüldüğünü belirten araştırmacı, aynı rengin değişik tonları kullanılarak, aynı motifin farklı renklerde örüldüğü çorap örneklerinin de bulunduğunu ifade etmektedir. Yazar eserinde; yöredeki kadın çoraplarının renkli ve desenli, erkek çoraplarının ise düz örgü ve bej renkte örüldüğünü bildirmiştir. Araştırmacı çalışmasında; çorap örmede en çok siyah rengin kullanıldığını, bu renkten sonra sırasıyla mavi, pembe, yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı renklerin tercih edildiğini, bej ya da beyaz çorapların çoğunun ayak veya konç kısımlarının zemin renginin siyah renkle oluşturulduğunu bildirmiştir.



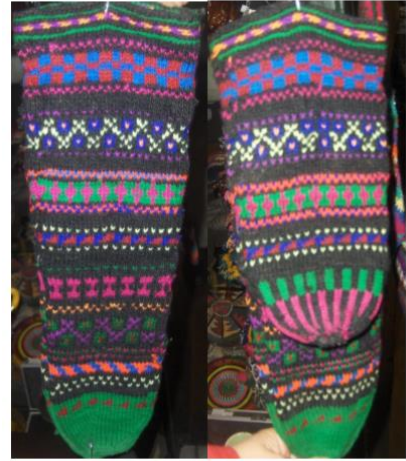
Şekil 55. : Geometrik (Üçgen, Dikdörtgen, Paralel Kenar, Zikzak) Bezemeli Çorap (Yazar, 2011:118).



Şekil 56. : Geometrik (Üçgen, Baklava, Düz Çizgi) Bezemeli Çorap (Yazar, 2011:121).



Şekil 57. : Şiş ile Örülmüş, Çengel, Boncuk ve Düz Çizgi Desenli, Çok Renkli Çorap (Yazar, 2011: 133).



Şekil 58. : Nesneli, Bitkisel ve Geometrik Bezemeli Çok Renkli Çorap (Yazar, 2011: 130).

Araştırmacı, araştırma yoresindeki çorapların, geometrik(baklava, düz çizgi, zikzak), nesneli(anahtar, destire, dvenli, koca nakış, sepet, boncuk) ve bitkisel(karanfil, güllü, papatya, iek, kiraz, ilek, dut, renkli yedi veren) bezeme motifleriyle rldgn, geometrik bezemeden üçgen ve düz çizgi; nesneli bezemeden boncuk; bitkisel bezemeden ise iek motiflerinin çoraplarda en çok kullanılan motifler olduğunu bildirmiştir. Bursa dağ yoresi çoraplarının, eski çorap motiflerinden örnek çıkarılarak rlmesinin, çoraplarda kullanılan desenlerin, geleneksel desen özelliği taşıdığını ifade eden yazar; çorap desenlerinin burundan başlayarak çorabın ayak st bölümünde, tabanında ve konç kısmında devam ettiğini ve çoraplarda motiflerin yatay düzende yerleştirilmesiyle bir kompozisyon oluşturulduğunu belirtmiştir.



şekil 59. : Geometrik (gen, Kare, Zikzak) Bezemeli ok Renkli orap (Yazar, 2011: 115).



şekil 60. : Geometrik (Paralel Kenar, Zikzak, Düz izgi) Bezemeli orap (Yazar, 2011: 136).



Şekil 61. : Bursa Keleş Yöresi Çorapları (Yazar, 2011:31).



Şekil 62. : Baklava ve Üçgen Motifleri ile Oluşturulmuş Boyunluk Tasarımı (Yazar, 2011: 170).



Şekil 63. : Heybe Tasarımı (Yazar, 2011: 177).

Yazar eserinde; her yörenin kendine özgü özellikler taşıyan el örgüsü çoraplarını belgelendirmesi gerektiğini, böylelikle farklı yörelerin birbirleri arasında desen, teknik ve renk karşılaştırmaları yapabileceklerini bildirmiştir. Yerel ve idari yönetimlerin el örgüsü çorapların orijinalliğini bozulmadan pazarlanması için destek vermesi gerektiğini belirten araştırmacı; turistik bölgelere pazarlanan ürün özelliklerinin araştırılarak, günümüz ihtiyaçlarına uygun yeni tasarımlar oluşturulmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.

2.5.3. Doktora Tezleri

Akpınarlı (1995) “El Örgüsü Çorapların Teknik, Desen, Renk ve Kullanım Özellikleri” başlıklı doktora tezinde çorap örücülüğü hakkında genel bilgiler vermiş, el örgüsü çoraplarda kullanılan örgü tekniklerini, desen-motif ve kompozisyon özelliklerini, el örgüsü çorap çeşitlerini ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Yazar, Konya İli merkezi, Meram, Beyşehir, Akşehir, Ilgın, Yunak, Derbent, Sille, Hüyük İlçeleri, köyleri ve yörede bulunan müzelerdeki el örgüsü çoraplarını araç-gereç, desen, örme teknikleri, kompozisyon özellikleri açısından ve çorabın örülüp hazır hale gelinceye kadar olan aşamalarını incelemiş, çorapların desen özelliklerine göre milimetrik kağıtlara çizimlerini yaparak, fotoğrafladığı çorap örneklerine ilişkin bilgileri bilgi formlarıyla birlikte sunmuştur. Ayrıca araştırmacı, yörede çorap ören ve kullanan bireylere uyguladığı anketlerle ulaşıp olduğu istatistiksel sonuçları çizelgeler haline getirerek yorumlamış ve incelediği çorap örneklerindeki desen ve örgü tekniklerini kullanarak yeni ürünler tasarlamıştır. Konya İli merkezi, ilçeleri ve bu ilçelere bağlı köylerde çorap örücülüğünün yaygın olarak yapıldığını belirten yazar, çorap örmeyi çoğunlukla annelerinden öğrenmiş olan, yaşları 32 ile 52 arasında değişen, evli, dul ya da eşi ölmüş, eğitim düzeyleri ve gelir seviyeleri düşük olan ev hanımlarının boş zamanlarını değerlendirmek, çeyiz yapmak ve az da olsa gelir elde etmek amacıyla 19-25 yıldır bu sanatla uğraştıklarını gözlemlemiştir.

Araştırma yöresinde yün ipliğin elde edilmesinde yaz kırkımı yünlerinin tercih edildiğini belirten yazar, ipliğin hazırlanmasında %51,23 oranında tarak, %63,42 oranında kirman kullanıldığını ifade etmektedir. Araştırmacı, iklim şartlarından dolayı yörelere göre farklılıklar görülse de çorap örmeye yün, pamuk, tiftik, ipek ve sentetik ipliklerin kullanıldığını bildirmiştir. Konya yöresinde sadece yün ya da sadece sentetik iplikle örülmüş çorap örnekleri bulunmakla birlikte çorap örmeye %84,32 oranında yün-sentetik ipliğin birlikte kullanıldığını belirten yazar, çorapların zemininde yün ipliğin, desenini oluştururken sentetik ipliğin kullanıldığından bahsetmektedir. Yazar eserinde; yöre halkının yün iplikleri kendi koyunlarından elde ettikleri yünleri temizleme, tarama, eğirme ve bükme işlemlerinden geçirerek (2 ila 8 günde) elde ettiklerinden, bu ipliklerin boyama işlemini ise seyyar gezen ya da yörede bulunan boyacılarla yaptırdıklarından dolayı doğal boyacılığın azaldığından söz etmektedir. Yöredeki bireylerin hazırladıkları

iplikleri sağlamlaştırmak ve istenilen kalınlığa getirebilmek için 2 katlı olarak kullandıklarını bildirmiştir. Araştırmacı; yöredeki bireylerin çorap satın alırken sağlamlığına dikkat ettiklerini ve eskiyen çorapları örmek suretiyle onardıklarını, el örgüsü çorapları sabunla ve elde yıkadıklarını belirtmiştir.

Araştırmacı eserinde, yörede örülen çorapların bütün bölümlerinin genellikle yüz örgü tekniği ve şiş örücülüğü (en çok beş şiş tekniği %68,66) ile oluşturulduğunu, ajur örgülerin ise çorabın bütün bölümlerinde daha az kullanıldığını belirterek, haraşo örgünün çorabın burun, başlık bölümlerinde; desenli veya renkli desenli örgünün burun, ayaküstü, topuk ve konç bölümlerinde, lastik örgünün ise çorabın bütün bölümlerinde kullanıldığını ifade etmektedir. Yazar, el örgüsü çorapların bazılarının başlık kısmına tiğ oyasıyla, kordon ya da püskül ile bazılarının burun kısımlarına ise sadece püskül ile süsleme yapılabildiğinden söz etmektedir.

Araştırmacı, Konya yöresinde incelediği el örgüsü çoraplarda kullanım sırasına göre geometrik(altıgen, üçgen, baklava, çizgi, daire, dikdörtgen, kare, nokta, paralel kenar, sekizgen, zikzak-verev çizgi, yamuk), sembolik soyut(kertik, siğil, bayrak veya yarım kekirleme, bıçkı dişi, bedel, çapraz, akıtma, evlan şeker, çingil, damak, horoz kuyruğu, kekirleme, mihraplı, çengel, zilif), figürlü(sıçandışi, it izi, kuş çırnağı, kedi izi, deve gözü, kelebek, deve dişi, sinek, koçboynuzu, kuşgözü, hanım eli), nesneli(çengel, zincir, bıçak kulpu, tren yolu, merdiven, bıçak ağzı, maşa, saat kösteği, yumlu kilit, açık kilit, sandık, saksı) ve bitkisel(çiçek, elma, dallı elma, kabak çiçeği, biber, karanfil, nohut, armutlu, papatya) olmak üzere beş çeşit bezeme kullanıldığını ve bu bezemelerin çorap üzerinde bir ya da birkaçının birlikte çeşitli kompozisyonlara göre yerleştirildiklerini belirtmiştir. Bu bezeme gruplarından çorap üzerinde en çok geometrik bezemenin kullanıldığını bildirmiştir. Yazar, bitkisel ve nesneli bezemelere eski el örgüsü çorap örneklerinde daha fazla rastlandığını, günümüzdeki örneklere bakıldığında ise bu iki bezeme çeşidinin kullanıldığını çorap örneklerinin azaldığını gözlemlemiştir. İncelenen 200 adet çoraptan 180 tanesinin geometrik bezeme ile oluşturulduğuna dikkat çeken araştırmacı, geometrik bezeme olarak en fazla üçgen (%68,50) kullanıldığını; bunu sırasıyla baklava, kare, dikdörtgen, verev çizgi ve zikzak çizgi desenlerinin izlediğini ifade etmektedir.

Yöredeki çorapların en çok boyuna kompozisyon (%49,74) kullanılarak örüldüğünü belirten yazar; bunun yanı sıra bütün yüzeyi kaplayan kompozisyon (%15,38), yatay kompozisyon (%12,82) ve verev (%2,05) kompozisyonlarında kullanılmış olduğunu bildirmiştir.

Araştırmacı, incelediği yörede bireylerin çoğunlukla fabrikasyon çorabı tercih etmelerinden dolayı el örgüsü çorap kullanımının eskiye oranla azaldığını, yöre insanının el örgüsü çorapları daha çok düğün, nişan gibi özel günlerde geleneksel amaçla kullanıldığı yere dikkat ederek giydiklerini, eski desenlerin tekrar edilerek, yeni desen ve motifin az üretildiğini, çorabın günümüzde daha çok çeyiz amacıyla işlendiğini, günlük kullanım için çorap yerine beş şiş ile renk özelliğine bakılmaksızın aynı desen ve motiflerle çetik (patik) örüldüğünü gözlemlemiştir. Yazar yapmış olduğu anket sonuçlarına göre, yöre halkının %91,66'sının çorabı hastalıktan korunmak, %5,55'inin nazardan korunmak ve %2,77'sinin hastalığı iyileştirmek için kullandıklarını tespit etmiş ve bireylerin el örgüsü çorabı %54,14'ünün ilk sağ ayaklarına giydiklerini, %30,76'sının kıyafetlerini giydikten sonra, %14,10'unun ise kıyafetlerini giymeden önce giydiklerini ifade etmektedir.

Yazar eserinde; makine örücülüğü (trikotaj) çalışması ile çorap motif ve renklerinden yola çıkılarak desen hazırlamak suretiyle yün ve tiftik ipliklerle hırka, etek ve yelek, şiş örücülüğü ile çorap motif, teknik ve renklerinden faydalanılarak fabrikasyon yünlerle hırka, bere, kaşkol, yastık ve çanta örgü tasarımları oluşturulduğunu ifade etmektedir (Şekil 64).



Şekil 64. : Şiş ile Örölmüş Geometrik Bezemeli Bere ve Kaşkol Tasarımı (Akpınarlı, 2000: 548).



Şekil 65. : Geometrik Bezeme (Baklava-Üçgen)Makinede Ayrı Örülmüş Aplike Edilmiş Hırka Tasarımı (Akpınarlı, 2000:532).



Şekil 66. : Elmalı Çorap (çingil, çapraz ve kuş çırnağı motifli) (Akpınarlı, 2000:424-425).



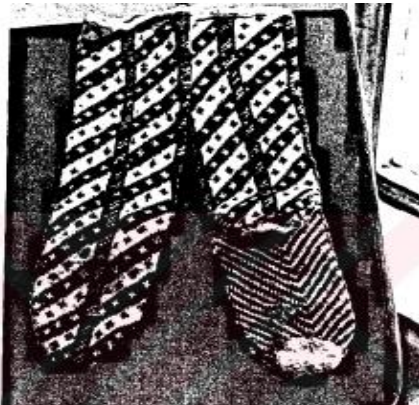
Şekil 67. : Kekirleme, Kelebek, Kuş Çırnağı ve Akıtma Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000:394).



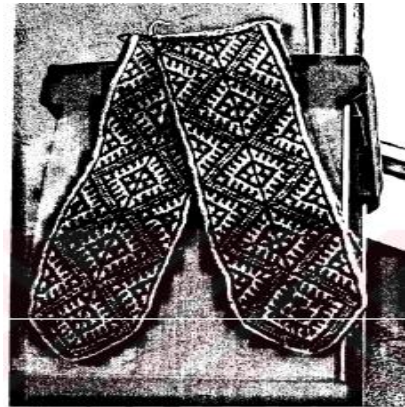
Şekil 68. : Kabak Çiçeği, Göbekli Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000:392).



Şekil 69. : Zikzak ve Bal Peteği Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000:392).



Şekil 70. : Geometrik Bezeme (Baklava-Verev Çizgi) Desenli Çorap (Akpınarlı, 2000: 198).



Şekil 71. : Geometrik Bezeme (Baklava-Üçgen) Motifli Çorap (Akpınarlı, 2000: 194).

Sonuç olarak yazar, milli kültürümüzü yansıtan ve yaşatan el sanatlarımızdan biri olan el örgüsü çorapların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için belgelenmesi, bu sanatın tanıtılması için sergiler düzenlenmesi gerektiğini ve çeşitli özgün tasarımlarla yeni ürünler elde ederek bu ürünlerin kalitesini denetleyecek, tanıtımına, üretimine ve pazarlanmasına katkı sağlayabilecek bir organizasyona ihtiyaç duyulduğunu vurgulamıştır.



III. BÖLÜM

3. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

3.1. DEĞERLENDİRME

3.1.1. El Örgüsü Çorapçılığın Yapıldığı Yörelere

İncelenen yayınlar doğrultusunda ülkemizin her yöresinde elde çorap örücülüğünün oldukça yaygın yapıldığı görülmüştür. Ülkemizde el örgüsü çorapçılığın yapıldığı başlıca yörelere şunlardır: Ankara İli, Polatlı Yöresi, Isparta ili ve köylerinde, Şarkışla'da, Zara'da, Alacahöyük ve Civarında, Amarat Köyü, Güney kışla ve Kuzey kışla Köylerinde, Sivas il merkezinde ve çeşitli ilçelerinde, Denizli ili, Serinhisar İlçesinde, Sivas ili ve Yeniköy, Eskiköy ve Kızılca köylerinde, Aksaray İlinde, Göynük'te, Konya İli Karapınar, Doğanhisar, Ilgın İlçelerinde, Bitlis İlinde, Isparta İli, İlçeleri ve köylerinde, Tekirdağ İli, Çorlu İlçesinde (çorap ve patik örücülüğü), Çankırı ili, Kızılırmak ilçesine bağlı Güneykışla, Korçullu, Hacılar, Aşağı Ovacık köylerinde, Bursa İli Dağ Yöresi, Sorgun, Kocakovacık, Gedikören, Çeki Köylerinde, Bursa İli Keleş yöresinde, Konya İli merkezi, Meram, Beyşehir, Akşehir, Ilgın, Yunak, Derbent, Sille, Hüyük İlçeleri ve köylerinde, Amasya köylerinde yaygın bir şekilde el örgüsü çorap örücülüğü yapıldığı tespit edilmiştir.

3.1.2. Çorap Örücülüğünde Kullanılan Araç ve Gereçler

Bu çalışmanın kapsamı geleneksel el örgüsü çoraplar olduğu için ticari boyutta kullanılan araç gereçlerden söz edilmemiştir. Yapılan literatür incelemeleri esas alındığında geleneksel çorap örücülüğünde Türk kültüründe kullanılan araç ve gereçlerin benzerlik gösterdiği belirlenmiştir.

3.1.2.1. Çorap Örücülüğünde Kullanılan Araçlar

Çorap örücülüğünde kullanılan araçlar iki türdür; birinci gruptakiler iplik hazırlamada kullanılan araçlardır. İkinci gruptakiler ise örmede kullanılan araçlardır.

İplik Hazırlamada Kullanılan Araçlar:

İpliğin hazırlanmasında tarak, iğ, kirman, öreke, çıkırık vb. araçlar kullanılmaktadır.

Tarak: Yün liflerinin paralelleştirilmesinde bunun yanında kısa liflerinden ve yabancı maddelerinden temizlenmesi işleminde kullanılan bir araçtır. Genel olarak 75 x30 cm veya 20 x22 cm eninde 35-40 cm boyunda, 1,5-2 cm kalınlığında bir tahtanın ortasına veya uç kısmına belirli aralıklarla muntazam çakılmış iki sıra ucu sivri çelikten yapılmış çubuklardan veya 10-12 cm uzunluğundaki çivilerden oluşturulmuştur. Didilen yün liflerinin düzgünleştirilmesi, kısa ve yabancı maddelerinden temizlenmesi işleminde kullanılır (Akpınarlı, 1995: 10; Doğruol, 1995: 24) (Şekil 72).



Şekil 72. : Tarak (www.dagtabakli.com, 05.03.2017).

İğ: Pamuk, yün vb.nden iplik eğirmekte kullanılan, ortası şişkin, iki ucu sivri ve çengelli olan, ağaçtan yapılmış araçtır. Bir ucu ince ve öteki uca doğru gittikçe kalınlaşan genellikle tahtadan yapılmış çubuktur. Kalın olan ucunda koni biçiminde ve ağırşak adı verilen bir tabla bulunur. İğün iki türü vardır. Küçük olan, ağırşak hareketli ve yerinden çıkartılabilir. Bu tür iğler öreke ile birlikte kullanılır. Büyük iğlerde ağırşak sabittir ve ağırşağın tepesinde ince demir telden bir çengel vardır. Ağırşağı büyük olan iğlere “teşi” denmektedir (Dölen, 1992: 201) (Şekil 73).



Şekil 73. : İğ (www.karaozu.com, 10.03.2017)

Kirman (Kirmen): Elde yün eğirmeye yarayan tahtadan araçtır. Bir eksen üzerine geçirilmiş haç biçimindeki iki tahta parçasından oluşmuştur. Eksenin alttan üçte biri uzaklığında haç biçimindeki tahtaların kaymaması için bir çıkıntı vardır. Kirman ile eğrilen ipliklerin kalın olmasının sebebi hem ağırlığın fazla oluşu hem de dönme hızının düşük olmasıdır. Bununla birlikte, iğne oranla daha çabuk iş gördüğünden yaygın olarak kullanılmaktadır. Eğrilen haç biçimindeki tahtaların arasına sarılır ve bu tahtalardan birinin çekilmesiyle yumak olarak alınabilir. Kirman günde 200 - 250 gr iplik üretebilir (Dölen, 1992: 214) (Şekil 74).



Şekil 74. : Kirman (Tengerek) ve Yün (Veziroğlu, 2011)

Öreke: Eğrilmekte olan yün, keten vb. şeylerin tutturulduğu, bir ucu çatal değnektir. Bir metre uzunluğunda bir ağaç çubuğun alt kısmına tahta tabla üst kısmına ise bir külah geçirilerek, sümek denilen yün parçasını bağlayıp ıslak parmak ucu ile bükerek iplik haline getirmeye yarayan en eski eğirme araçlarından biridir (Akpınarlı, 1995: 12) (Şekil 75).



Şekil 75. : Öreke <http://bilgiara.com/turkce-sozluk/oreke> 10.03.2017)

Çıkrık: İplik bükme, iplik sarma vb. işlerde kullanılan el veya ayakla çevrilen dolaptır. Hem eğirme hem de katlayıp bükme aracıdır. El ve ayakla çevrilip üzerindeki iği döndüren basit bir alettir. Çıkrığın iğne kısmına lifler el yardımıyla verilir. Bükülen iğin üzerine sarılır. Çıkrığın ayrıca iplik sarma işinde de kullanıldığı görülmektedir (Dölen, 1992: 214) (Şekil 76).



Şekil 76. : Çıkrık (Çiçek, 2015: 19)

Örmede Kullanılan Araçlar:

Örmede kullanılan tığlar ve şişler çok çeşitli olup, kullanım alanına göre tercih edilmektedir.

Tığlar: Bir ucu çengelli, diğer ucu düz 15 - 20 cm uzunluğunda ince, kalın, uzun tığlar olarak sınıflandırılan araçtır. Tığlar numaralar küçüldükçe kalınlaşır, numaraları büyüdükçe incelikler (Akpınarlı, 1995: 15) (Şekil 77).



Şekil 77. : Tığlar (Çiçek, 2015:17)

Şişler:

- **Bir ucu sivri şişler:** 30 -35 cm uzunluğunda bir ucu sivri diğer ucu ilmekler kaçmasın diye topuzlu olan, inceden kalına göre 2 ila 35mm arasında numaraları bulunan, bir çift halinde satılan araçlardır. Piyasada çelik, plastik, alüminyum, tahta ve bambudan yapılmış çeşitleri bulunmaktadır. Bir ucu sivri şişler örgü örmek rahat ve kolay olduğundan en çok tanınan ve tercih edilen şişlerdir (Atay, 1987: 45).
- **İki ucu sivri şişler:** Halk arasında beş şiş diye bilinmektedir. Plastik, alüminyum ve üzerine nikel kaplanmış çelikten yapılırlar. Boyları 12- 20 cm arasındadır. İki ucu sivri şişler çorap, eldiven, gibi yuvarlak örülmesi gereken eşyaların örülmesinde kullanılmaktadır (Atay, 1987: 46).
- **Yuvarlak Şişler:** 14 cm uzunluğunda iki kısa şiş birbirine şiş kalınlığında misina ile bağlanarak yapılan numaraları 2,5 ila 7 mm arasında değişen değerler alan araçlardır. Yuvarlak şişler yuvarlak örülmesi gereken işlerde kullanılmakta ayrıca düz örülmesi gerekenlerin ölçülerinin aynı olmasını sağlamaktadır (Akpınarlı, 1995: 15) (Şekil 78).



Şekil 78. : Şişler (Veziroğlu, 2011)

3.1.2.2. Çorap Örücülüğünde Kullanılan Gereçler

Çorap örücülüğünde kullanılan gereçler çeşitlidir.

Yün: Çorap örücülüğünde en önemli olan ve en çok kullanılan hammadde yündür. Koyun yünleri tekstil alanında en çok kullanılan liflerdir. Hayvanların cinslerine göre yılda 1- 2 kez kırılmak suretiyle elde edilir. Hayvandan kırıldığı zamanki durumuna yapağı denir. Birçok işleminden geçirildikten sonra yün adını alır.

Kırkılma sonucu elde edilen yapağı suya bastırılır ve zaman zaman çalkalanarak kirleri yumuşatılır. Daha sonra düzgün bir taş veya kütük üzerine konulan yapağı sabun gibi köpürünceye kadar tahta tokaçlarla dövülür. Bunun ardından suyu berrak oluncaya kadar bol suyla yıkanır. Süzölmeye bırakılır ve yayılarak güneşte kurutulur. Kurutulan yün en basit el taraklarıyla taranır. İyice kurutulduktan sonra ipliğin kullanım yerine göre seçilmeye tabi tutulur. İnce uzun elyafly yapağı çorap, giyecek, eşya, tepme, keçe ve kepenek yapımı için ayrılır. Kalın ve kaba kısımları halı ve kilim için kullanılır. Temizlenmiş ve çırpılarak kabartılmış yünler tarak ile tarama işleminden geçirilir. Taramada aynı renkli yünler ayrı ayrı taranır veya siyah beyaz kurşuni kahverengi olan doğal renkli yapağlar birbiri ile belirli oranda karıştırılarak ebruli denilen renkler elde edilir.

Çoraplar iki iplikli ve kışlık olacaksa koşlanması gerekir. Koşlama iki iğ üzerindeki ipliğin bir yumak halinde sarılmasıdır. Yumak iki iğden birer uç alınıp sarılarak yapılır sonra bu iplik tekrar kıvratılır ki yapılan işlem yefeleme denir. Tiftik lifleri de yöresel olarak yün ipliği gibi hazırlanmaktadır (Köklü, 1997: 23-24) (Şekil 79).



Şekil 79. : Yün (Çiçek Gören, 2015: 21)

Tiftik: Tiftik keçisinin ince, yumuşak, parlak kıllarıdır. Özellikle Ankara tiftikleri beyaz renkli olup; daha çok tercih edilmektedir (Çiçek Gören, 2015: 21) (Şekil 80).



Şekil 80. :Tiftik Keçisi (Çiçek Gören, 2015: 21)

Pamuk: Pamuk bitkisinden elde edilen en önemli bitkisel lifdir. Bir yıllık bitki olup ilkbaharda ekilen tohumdan boyu en az bir metreye varan bitki elde edilir. Pamuk liflerinin hasadı genellikle ağustos ve ekim ayları arasında yapılır. Olgunlaşan pamuklar zaman zaman toplanır. Toplanan pamuklar çırçır makineleri yardımıyla koza ve tohumlarından ayrılır. Çırçırlanmış pamuklar ayrı ayrı paketlenerek (balyalanarak) iplik fabrikalarına gönderilir. Pamuk ipliği yün ve ipekten daha az esnektir. Örücülükte daha çok sodyum hidroksit yardımıyla merserize edilmiş pamuk iplikleri kullanılır (Başer, 1992: 38; Atay, 1987: 58).

Sentetik (Orlon) İplik: Sentetik elyaf polimerleşme sonucunda doğada bulunmayan büyük moleküllü bileşiklerin elde edilmesine dayanır. Tümüyle sentetik ilk polimer elyaf naylondur. Sentetik iplikler doğal ipliklere ve yünlere karıştırılması dayanıklılıklarını artırır, maliyetini düşürür. Yünlere karıştırıldığında keçeleşmeyi önler. Naylon, orlon, rayon gibi iplikler dışında en çok kullanan orlondur (Atay, 1987: 58).

Hızlı nüfus artışı ile tekstil hammaddelerine artan talep sonucunda gelişen teknoloji ile suni ve sentetik liflerden elde edilen iplikler örücülük alanında çok kullanılmaktadır. Örücülükte %100 sentetik iplikler kullanılmakla beraber yün, tiftik ve pamuğa değişik oranlarda katılır. Sentetik ipliklerin doğal ipliklere ve yünlere karıştırılması dayanıklılıklarını artırır, maliyetini düşürür (Akpınarlı, 1995: 18) (Şekil 81).



Şekil 81. : Sentetik (Orlon) İplik (Çiçek Gören, 2015: 22)

3.1.3. Çorap Örme Teknikleri

Çorap örücülüğünde çoğunlukla ağaç, üzeri nikel kaplanmış çelik ya da plastik malzemeden yapılmış, bir ucu sivri diğer ucu ilmeklerin kaçmaması için plastik topuzlu veya her iki ucu sivri olan iki şiş ve beş şiş, bazen de tığ kullanılmaktadır. Ancak bir ucu çengel diğer ucu düz tığ ile örülen çorap örnekleri bulunmakla beraber, tığ daha çok patik örmeye, çorapların başlık ya da topuk kısımlarını oluşturmada ve çorapları süsleme de (sık iğne, zincir vb.) tercih edilmektedir. Çorap örmeye şişin sıklıkla tercih edilmesinin sebebi ilmekleri döndürmenin, desen ve motif oluşturmanın daha kolay yapılabilmesindedir. İlmek atma, ilmek arttırma - eksiltme, yüz örgü, ters örgü, yüz ve ters örgünün birlikte kullanılması, örmeden ilmek alma, ilmek döndürme, ilmek uzatma, çaprazlama, ilmek bırakma (ilmek kaçırma) ve ilmek kapatma şiş ile örmeye kullanılan başlıca örgü teknikleridir. Düz örgü, desenli örgü, renkli desenli örgü ve ajurlu örgü (delik işi) şiş ile yapılan çorap desenleme ve süslemede kullanılan temel örgü çeşitleridir. Şiş örücülüğü 2 şekilde yapılmaktadır.

3.1.3.1. İki Şişle Çorap Örme

Çorap örülecek ipin kısa ucuna işaret ve orta parmak geçirildikten sonra oluşturulan halka, şişin birine ya da iki şişe birden geçirilir ve geçirilen ilmek sıkıştırılarak başlama ilmeği atılmış olur. Başlama ilmeğinden sonra işaret ve orta parmak yardımı ve ipe aynı işlem tekrar ettirilerek şişe istenilen sayıda ilmek atılarak çorabın başlık ya da burun kısmından örmeye başlanır. El örgüsü çoraplar; düz, desenli, renkli desenli ve ajurlu örgü adı verilen örgü çeşitlerinden bir veya bir

kaçı bir arada uygulanarak ve ilmek atma, ilmek arttırma-eksiltme, yüz örgü, ters örgü, yüz ve ters örgünün birlikte kullanılması, örmeden ilmek alma, ilmek döndürme, ilmek uzatma, çaprazlama, ilmek bırakma (ilmek kaçırma) ve ilmek kapatma gibi temel örgü teknikleri kullanılarak oluşturulur. Yörelere göre farklılıklar göstermekle birlikte ören kişinin isteğine bağlı olarak el örgüsü çoraplar örme işlemi bittikten sonra çeşitli süsleme unsurları ile (sık iğne, zincir, püskül, ponpon, kordon vb.) süslenerek tamamlanır.

3.1.3.2. Beş Şişle Çorap Örne

Beş şişle çorap örmede, iki şişle örme tekniğindeki gibi; ipin kısa ucuna işaret ve orta parmak geçirildikten sonra oluşturulan halka, şişe geçirilir ve geçirilen ilmek sıkıştırılarak başlama ilmeği atılmış olur. Dört adet iki ucu sivri şişin her birine ipe eşit sayıda atılan ilmekler beşinci şiş yardımıyla örülür. Genellikle çorap örmeye başlık ya da burun kısmından başlanmaktadır. Beş şişle çorap örmede ya burundan başlayarak eşit aralıklarla dönerek arttırma ya da burundan başlayarak sadece yan ilmeklerden arttırma yapılmaktadır (Şekil 82).



Şekil 82. : Beş Şişle Çorap Örne (Veziroğlu, 2011)

3.1.4. El Örgüsü Çorapların Motif ve Desen Özellikleri

El örgüsü çorapların karakteristik özelliğini yansıtan ve hangi yöreye ait oldukları hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayan en önemli ayrıntı çorapların motif ve desen özellikleridir. Yazılı literatüre göre el örgüsü çorapların motif ve desen özellikleri yörelere göre incelenmiştir.

Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü çorap örneklerinde bitkisel bezeme olarak stilize çiçek ve çilek motifleri, geometrik bezeme olarak düz çizgi, zikzak, baklava, kare, “V” şekli ve üçgen motifleri, nesneli bezemelerden çengel motifleri, anlam yüklü bezemelerden yöresel adlarıyla; eli belinde (Şekil 1), kelebek (Şekil 2), çatı, civan kaşı, sinek kanadı, öceli parmak (Şekil 4), katip bıyığı, çam, güllü ayna, hükümet avlusu, altmış akıl yetmiş fikir (Şekil 3), balık kılçığı, kesme şeker ve söğüt yaprağı motiflerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir (Balkanal, 2016).

Ayaş ilçesi çoraplarında önce taban ve burun kısmı, sonra topuk bölümü düz örgü örülerek, ayağın üst kısmına ajur, bıçak burnu, üç büzme, katip bıyığı, elma çekirdeği, söğüt yaprağı, kartal kanadı, midye (mikke), uzandım alamadım, katip bıyığı, keten, tekli bıçak vb.) desenler verilerek örülmektedir.

Aksaray İlinde bulunan çorap ve patiklerde kelebekli(Şekil 11), laleli, pıtrak, suyolu(Şekil 12), uğur böceği, çapraz, çiçekli, örümcek, göz, baklava dilimi, koçboynuzu ve gül motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Kılıç Karatay ve Oyman, 2017).

Bursa İli Dağ Yöresi, Sorgun, Kocakovacık, Gedikören, Çeki Köyleri çoraplarında geometrik (baklava, düz çizgi, zikzak), nesneli (Anahtar, Destire, Düvenli, Koca Nakış, Sepet, Boncuk) ve bitkisel (Karanfil, Güllü, Papatya, Çiçek, Kiraz, Çilek, Dut, Renkli Yedi Veren) bezeme motifleriyle örüldüğünü, geometrik bezemeden üçgen ve düz çizgi; nesneli bezemeden boncuk; bitkisel bezemeden ise çiçek motiflerinin çoraplarda en çok kullanılan motiflerdir (Yazar, 2011).

Denizli ili Serinhisar ilçesi çorapları desensiz ve tek renkte örülebildiği gibi, çorabın parmak kısmından dize kadar olan kısmının tamamı sadece delikle veya renkli orlon ipliklerle desen verilerek örülmektedir. Halk arasında bu çorapların desenlerine çeşitli isimler verilmektedir. Erkek çorapları krem rengi ya da kahverengi renkte ve desensiz olup, ilçede “Yoz Çorap” ve “Top Delikli” adıyla anılmaktadır (Şekil 83, 84). Yöredeki kadın çoraplarına ise; fincan delikli güllü, muskalı delikli güllü vb. isimler verilmektedir (Şekil 85).



Şekil 83. : Yoz Çorap Adı Verilen Erkek Çorabı, Denizli-Serinhisar (Veziroğlu, 2011)



Şekil 84. : Top Delikli Erkek Çorap Örneği, Denizli-Serinhisar (Veziroğlu, 2011)



Şekil 85. : Fincan Delikli Güllü ve Muskalı Delikli Bayan Çorap Örneği, Denizli-Serinhisar (Veziroğlu, 2011)

Göynük'te incelenen çoraplarda görülen kompozisyonların çorap uzunluğuna uygun olarak sıklıkla dikey kompozisyon özelliği gösterdiği, çoraplara uygulanan motiflerin burundan sonra ayağın iki yanında önden bakıldığında görülebilecek

şekilde dikey sıralı, birbirine bitişik veya eşit aralıklı olarak genellikle krem renk zemin üzerine uygulandığı gözlemlenmiştir. Patik zemin rengi olarak en çok tercih edilen siyah rengin, el örgüsü çoraplarda özellikle burun uçlarında ince bordür şeklinde uygulanmakta ve kızılıcak dalı, gelin tacı, sinek kanadı ve ulama adı verilen desenler kullanılmaktadır (Bahar, 2013).

Bitlis İli'nde el örgüsü çorap örmede kullanılan motifler çok çeşitli olduğundan, en çok kullanılanlar sırasıyla; nohutlu, yılan köyneği (gömleği), Ankara yolu, incili, ajurlu, sarhoş yolu, hasır, karanfil, aynalı, tatlı kaşığı, saç örgüsü, kilim desenli, balık tikani (dikenli), muşabak, arpa, payemli, yılan güle sarıldı, pişik çırmağı, küpeli, yıldız, katip çimdiği, fincan dibi, iki elti yan yana, çengel, kar tanesi, teşi sapı, beş parmak, yaprak, mercan ve saçak isimli motifler olduğundan bahsetmek mümkündür. Yöredeki çoraplar bezeme özelliği açısından incelendiğinde ise figürlü, nesneli, sembolik ve bitkisel bezemelerin çorap örmede kullanıldığını ancak en çok geometrik bezemenin tercih edildiği görülmektedir (Barutçu, 2000).

Bitlis ili, Konya İli ve Meram, Beyşehir, Akşehir, Iğın, Yunak, Derbent, Sille, Hüyük İlçeleri ve köylerinde, Çankırı ili Kızılırmak ilçesindeki el örgüsü çoraplarda en çok geometrik bezeme türünün uygulandığı dikkat çekmektedir.

Isparta müzesindeki el örgüsü çorap örneklerinde kullanılan bitkisel bezeme grubunda; dal, kestane, bakla, menekşe, pıtrak, sulu pıtrak ve selvi motiflerinin, figürlü bezeme grubunda; kazayağı, köstebek, kuş, kuşgözü, sinek ve sıçandışi motiflerinin, geometrik bezeme grubunda; artı, kare, çarpı, üçgen, baklava, altıgen, baklava dilimi, çengel, burğu, dama, tor, akıtmalı tor, diyagonal, zikzak, testere dişi, kırık hatlı çizgiler, I, S, V, Z şekillerinin yer almaktadır. nesneli bezeme grubunda; aynalı, çevrim kılıç, kılıç, damalı kılıç, küpe, muska, kilim, tarak, saat zinciri motiflerinin kullanıldığından bahseden yazar; diğer bezeme çeşitlerinin birlikte kullanılmasıyla oluşturulan bileşik bezemenin de (karma bezeme) bulunduğunu, anlam yüklü motifler grubunun ise; baklava dilimi deseni içine yerleştirilen gamalı haç adı verilen gönül çengeli motifi, sığır sidiği, şehir yolu, çavuş nişanı, dikenli yol, deli melek adı verilen motiflerden oluşmaktadır. Isparta Müzesi'ndeki el örgüsü çorap örneklerinde uygulanan serpm motiflerle oluşturulmuş kompozisyonlar,

motiflerden oluşan kompozisyonlar, tek motiften oluşturulan kompozisyonlar, serpm motif ve bordürlerden oluşan kompozisyonlardır (Çerkez, 1995).

Tekirdağ İli, Çorlu İlçesinde çorap örmede daha çok bitkisel ve geometrik desenlerin kullanıldığı, bunu nesneli, anlam yüklü ve figürlü desenlerin izlediği ve bireylerin zevklerine, isteğine, eski örneklere, başkalarının isteklerine ve sipariş verecek olanların getirdiği örneğe göre desen oluşturarak çorap örüldüğü tespit edilmiştir (Çiçek Gören, 2015).

Çankırı ili, Kızılırmak ilçe köylerindeki çoraplarda yoğun olarak geometrik bezeme tercih edilmekte, bunu nesneli, figürlü, bitkisel ve anlam yüklü bezemeler izlemektedir. Yörede incelenen çoraplarda çoğunlukla pamuk kozası, it izi, sinekli, salkımlı tokmak, küpeli kıvrım, çengel, bıçak burnu, pıtrak, boncuk, dikey ve diyagonal şeritler, balıksırtı, damalı, sığır sidiği, sülüklü, bağlar gazeli, deveboynu, aynalı ve türkmen nakışı desenlerinin kullanıldığı görülmekte, çorapların kompozisyonlarının ise su şeklinde motifler kullanılarak oluşturulduğu ve tek bir motiften oluşan desenle bu kompozisyonun devam ettiği tespit edilmiştir (Köklü, 1997).

Konya İli merkezi, Meram, Beyşehir, Akşehir, Ilgın, Yunak, Derbent, Sille, Hüyük İlçeleri ve köylerindeki el örgüsü çoraplarda kullanım sırasına göre geometrik (altıgen, üçgen, baklava, çizgi, daire, dikdörtgen, kare, nokta, paralel kenar, sekizgen, zikzak-verrev çizgi, yamuk), sembolik soyut (kertik, siğil, bayrak veya yarım kekirleme, bıçkı dişi, bedel, çapraz, akıtma, evlan şeker, çingil, damak, horoz kuyruğu, kekirleme, mihraplı, çengel, zilif), figürlü (sıçandışi, it izi, kuş çırnağı, kedi izi, deve gözü, kelebek, deve dişi, sinek, koçboynuzu, kuşgözü, hanım eli), nesneli (çengel, zincir, bıçak kulpu, tren yolu, merdiven, bıçak ağzı, maşa, saat kösteği, yumlu kilit, açık kilit, sandık, saksı) ve bitkisel (çiçek, elma, dallı elma, kabak çiçeği, biber, karanfil, nohut, armutlu, papatya) olmak üzere beş çeşit bezeme kullanıldığı ve bu bezemelerin çorap üzerinde bir ya da birkaçının birlikte çeşitli kompozisyonlara göre yerleştirildikleri ve bu bezeme gruplarından çorap üzerinde en çok geometrik bezemenin kullanıldığı belirlenmiştir (Akpınarlı, 1995). Konya'da bazı köylerde bireylerin eski çorap ve eldiven örneklerinin sağlam ve desenli olan kısımlarını

birbirine dikmek suretiyle saklayarak örneklik (gavlak) adı verilen bir arşiv oluşturduklarından söz edilmektedir.

Sivas el örgüsü çoraplarında bitkisel, figürlü, nesneli, geometrik ve sembolik, anlam yüklü motiflerden; elma dilimi, çetin ceviz, ceviz kıynağı, pıtrak, kurt izi, kuş ayağı, kuş kanadı, kuş dili, yılan eğrisi, deli yılan, koç boynuzu, Türkmen küfesi, çoban iliği, çoban eli, kahya çorabı, küçük ağa(bekarlar için) ve büyük ağa(evliler için) vb. isimli motiflerin kullanıldığı görülmektedir (Akpınarlı ve Ortaç, 2009).

Çorap örmede kullanılan motif ve desenler bireylerin sosyal ve medeni durumlarını anlatır. Anlatılmak istenen duygu ve düşüncelere tercüman olur. Çorapların motif, desen özellikleri yörelere göre farklılık göstermekle birlikte, aynı motifin farklı yörelerdeki motiflerle benzerlik gösterdiğinden ya da aynı desenin farklı bölgelerde yine aynı isimle el örgüsü çoraplarda, dokumalarda ve çeşitli el sanatı ürünlerde uygulandığını söylemek mümkündür.

Yöresel isimleri ve anlamları bulunan çorap motif ve desenleri geçmiş kültürümüzü yansıması açısından da önemlidir.

3.1.5. Çorapların Pazarlanma Durumu ve Ekonomiye Katkısı

El örgüsü çoraplar geleneksel bir şekilde nesilden nesile aktararak, geçmiş ile bugün arasında kültürel bir dil oluşturmayı başarmıştır. Uzun yıllar bu sanatla uğraşanlar çorapların geleneksel özellik ve işlevlerini koruyarak kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamışlardır. Ancak teknolojinin hızlı ilerlemesi, endüstrileşme ve gündün güne değişen yaşam şartları sebebiyle çorap örücülüğü ile uğraşanların sayısının giderek azalması ve genç neslin makine örgüsü ile üretilen çorapları giymeyi tercih ederek, çorap örmeyi öğrenmeye ve devam ettirmeye ilgi duymaması eski önemini yitirmesine neden olmuştur.

Günümüzde el örgüsü çorap kullanımının azaldığını, sadece çeyiz ve hediye olarak örüldüğünü ve çok gelir getiren bir el sanatı olmadığını söyleyebiliriz. Bu sanatla ilgili en önemli sorun el örgüsü çorapların kendine özgü çizgisinden uzaklaşarak, yeni üretim şekilleri ile turistik el sanatları adı altında turizmin talep ettiği yönde değişim ve gelişim göstermeye başlamasıdır. Ülkemizde yapılan bu sanatı tanıtmak, turistlerin ülkemize döviz bırakması ve çorap örücülüğü ile uğraşanların gelir elde etmesini sağlamak amacıyla el örgüsü çorapların pazarlanması

ve iç ve dış piyasada beğeni kazanması büyük önem arz etmektedir. Ancak pazarlanmak üzere üretilen çorapların ne kadar değişime uğradığının ve geleneksel özelliğini yitirip yitirmediğinin incelenmesi, bu ürünlerin kalitelerinin denetlenmesi ve pazarlanmasına katkıda bulunulması gerekmektedir. Kültürel değerimizi yansıtan el örgüsü çorapların tanıtım, üretim ve pazarlanmasında çok büyük bir organizasyona ihtiyaç duyulmaktadır. Sadece ülkemize ziyarete gelen turistlere değil, basın-yayın organları ile çeşitli dillerde yayınlar yapılarak el örgüsü çorapların dış pazarda tanıtılması ve alıcı bulmasını sağlamak ülke ekonomisine büyük ölçüde katkıda bulunacaktır.

Ülkemizde daha çok orta yaşlı, yaşlı, gelir ve eğitim seviyesi düşük bireyler çorap örücülüğü ile uğraştıkları için çorap ören bireylere bu sanatın milli kültürümüzü yansıtmaları ve geçmişten geleceğe aktarılmasının önemi ve gerekliliği anlatılmalıdır. Bu sanatla uğraşanların ürettikleri el emeği göz nuru ürünleri, iç ve dış pazarda satarak düzenli gelir elde etmeleri sağlanırsa, çorap örmeyi bilenlerin daha bilinçli ve daha çok üretim yapacağı, bilmeyenlerin ise öğrenme çabasının artacağı kanısındayım.

3.1.6. Çoraplarla İlgili Gelenek ve İnanmalar

Anadolu'nun birçok yöresinde kültürel bir dil oluşturan el örgüsü çoraplarla ilgili dini olan veya olmayan halkın çoğunluğu tarafından kabul görerek bu doğrultuda uygulamaya dönüştürülen inanışlar vardır. Bölgeden bölgeye, yöreden yöreye değişen anlam yüklü motiflerle oluşturulan çoraplar geleneksel ruhu içinde barındıran kültürel bir dil haline gelmiştir. El örgüsü çoraplar; şekil, desen, renk, kompozisyon farklılıkları ve motif anlamları ile yüzyıllar boyu bekar kızlar, nişanlılar, evli kadın ve erkekler, tekrar evlenmek isteyen bayanların duygu ve düşüncelerine tercüman olmuştur. Bu da motiflerin gönül kilidi, aşık yolu, birleşen kalpler, gönül çengeli, kalbin kenetlenmesi vb. isimler almasına neden olmuştur (Özbel, 1976: 118-119). Her ne kadar çorap giyme amacı ayağı sıcak tutarak hastalıktan korunmak olsa da bireylerin toplumun belirlediği inançlar doğrultusunda iyi ve güzel olaylarla karşılaşmak adına çorap giymeye sağ ayaktan başlamaları da kuşaktan kuşağa geçen bir inanış ve geleneğin göstergesidir. Çoraplarla ilgili eski bir inanış da yatarken giydiği çorapları baş tarafına koyan kişilerin çabuk öldüğüdür.

Çorap örücülüğünde kullanılan renk ve desenler, çorap ören bireylerin içinde buldukları durumları, duygu ve düşüncelerini dışa vurmak için kullandıkları bir araçtır. El örgüsü çoraplarda motif ve renkler yaş ve cinsiyete göre kullanılarak (kadın, erkek, çocuk, evli, bekar, dul vb.) çeşitli mesajlar vermesi sağlanır. Örneğin; dul bir kadının erkek çorabı giymesi ise evlenmek istediği anlamını taşır. Uzakta çalışan eşe gönderilen çorapla kadın gebe olduğunu ya da çocuğunun cinsiyetini eşine bildirebilirdi. Anadolu'nun bazı köylerinde bekar erkekler “küçük ağa” evli erkekler ise “büyük ağa” adı verilen motifli çorapları giyerlerdi. Birçok yazılı kaynakta eli belinde motifi analık ve doğurganlığı, küpe ve saç bağı motifleri evlenme isteğini, köstek motifi bağlılığı, yıldız motifi mutluluğu, akrep motifi düşmanlığı, koçboynuzu motifi ise bereket ve kahramanlığı temsil ettiği belirtilmiştir. Çoraplarda kullanılan nazarı uzaklaştıran etkisi olduğuna inanılan çengel motifi ve evlilikle ilgisi daha baskın olan gönül çengeli motifi de yine halk arasındaki çorapla ilgili inanışın farklı sembolleridir. Bazı yörelerde çorap örülürken yapılan çapraz örgü veya hatanın evli çiftlerin geçimsizliğine, çorap çiftinin çalınması ya da kaybolmasıninsa evlilerin ayrılmasına neden olduğuna inanılmaktadır. Görüldüğü gibi çoraplarla ilgili birçok gelenek ve inanma var olduğundan el örgüsü çoraplarda kullanılan motif ve renk çeşidi çok fazladır.

3.2. SONUÇ ve ÖNERİLER

Konuyla ilgili yapılan literatür taraması sonucunda el örgüsü çoraplarla ilgili çok fazla çalışma bulunmadığı tespit edilmiştir. Yayınlanmamış yazılı kaynaklar bulunduğundan ulaşılabilen 6 adet ansiklopedi, 11 adet makale, 5 adet sempozyum bildirisi, 8 adet kitap, 4 adet Lisans Tezi, 7 adet Yüksek Lisans tezi, 1 adet Doktora Tezi araştırma kapsamına alınmış ve incelenmiştir. El örgüsü çorapları kullanılan araç ve gerece, kullanım alanlarına, renk ve boylarına, motif ve desenlerine, örgü tekniğine ve kompozisyon özelliklerine göre sınıflandırmak mümkündür. Kullanılan araca göre iki şiş, beş şiş, tek ucu sivri yuvarlak şiş ve tıgla örülen çoraplar, kullanılan gerece göre ise; yün, pamuk, tiftik, sentetik(orlon)ipli, çift kat ipli ve tek kat ipli çoraplar yer almaktadır. El örgüsü çoraplarda kullanılan yünün hazırlanıp iplik haline getirilmesinin zor ve zahmetli olmasından dolayı günümüzde kolay

temin edilen pamuk ve orlon ipliklerin yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanım alanına göre; günlük çoraplar (kadın, erkek ve çocuk ebatlarında), çeyiz çorapları, tören çorapları, yol çorapları, gelin damat çorapları ve asker çorapları adını alan çoraplar sayılabilir (Akpınarlı, 1995). Kadın çoraplarının çok renkli ve desenli örülmesine karşın; erkek çoraplarının düz örgü ile beyaz ya da bej renkte örülmekte olduğu gözlemlenmiştir. Boylarına göre; lastikli kısa, lastiksiz kısa ve lastikli uzun, lastiksiz uzun çoraplar, örgü tekniğine göre ise; düz örgülü çoraplar, desenli örgülü çoraplar, renkli desenli çoraplar ve ajurlu çoraplar olarak adlandırılmaktadır.

El örgüsü çorapların karakteristik özelliğini belirleyen en önemli özellik motif ve desenleridir. Çoraplarda kullanılan bezeme çeşitlerini geometrik bezeme, bitkisel bezeme, figürlü bezeme ve nesneli bezeme, bileşik (karma) bezeme, sembolik bezeme ve anlam yüklü motiflerle oluşturulan bezemeler olarak gruplandırabiliriz. Bir ya da daha fazla motif bir araya getirilerek çorabın ebadına (uzun, dar, kısa) göre kenar, köşe, orta ve serpmeye şeklinde yerleştirilmesi ile oluşturulan desenler çorap örmeye kullanılan kompozisyon türlerindedir.

El örgüsü çoraplarda kullanılan motiflerle dokumalarda kullanılan motiflerin aynı olduğu ancak motif isminin farklı olduğu ya da benzerlik gösterdiği gözlemlenmiştir. İncelenen yazılı literatürde çoraplarda kullanılan “Gönül Çengeli” motifine Isparta ve Çorum’da aynı ismin verildiğinden, Afyon’da “Çengelli” motifi Sivas’ta ise aynı motife “Gelin Öldüren” motifi de dendiğinden, “Gönül Çengeli” motifinin mimari eserlerde “Gamalı Haç” ya da “Sivastika” adıyla karşımıza çıktığından ve Isparta Müzesi’ndeki çoraplarda kullanılan “Deli Melek” motifine Çanakkale’de “Muskalı” adının verildiğinden söz edilmektedir (Çerkez, 1995).

Bazı yörelerde bireylerin çeyiz ve turistik eşya olarak satmak amacıyla çorap örmek yerine patik örmeyi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu sanatla uğraşan bireylerin ördükleri ürünleri, en çok komşu ve akrabalarına, tanıdıklarına veya yörelerde kurulan pazarda kendileri satarak kazanç elde ettiklerini veya hediye ettikleri, bu ürünleri satın alanların ise daha çok kullanılan ipin sağlığına ve ürünün süslü olmasına dikkat ettikleri, sıcak tutması ve kullanışlı olmasına ise ikinci derecede önem verdikleri saptanmıştır.

İncelenen yazılı kaynakların birçoğunda araştırmacıların el örgüsü çoraplarda kullanılan motif, renk ve örgü tekniklerini kullanarak, çoraplara yeni kullanım alanı oluşturmak amacıyla günümüz ihtiyaçlarına uygun tasarımlar (yelek, ceket, çanta vb.) yaptıkları görülmüştür.

Geleneksel el sanatlarımız içerisinde önemli bir yere sahip olan ve halen günümüzde Anadolu'nun birçok yöresinde yaşatılmaya devam edilen el örgüsü çorap örücülüğü Türk insanının çok eskilere dayanan bir el sanatıdır. Geçmişte ekonomik uğraş alanı oluşturmuş olan ve zamanla yerini teknolojik gelişmeden dolayı makineyle üretilen çoraplara bırakan bu sanatın, teknolojik gelişme karşısında kendini yenileyemeyerek yok olmaya yüz tuttuğu gözlemlenmiştir. Çorap örücülüğü ile uğraşanların sayısının giderek azalması ve kentleşmenin artmasıyla birlikte sosyal / kültürel yaşantıdaki giyim kuşam vb. yöndeki beğeni ve kullanmaya yönelik değişiklikler, makineyle yapılan çorap üretimine geçilmiş olması ve genç neslin el örgüsü çoraba rağbet etmemesi, karakteristik özelliğini kaybetmeden günümüze kadar varlığını sürdüren bu sanatın sonunu hazırlayan etkenlerden olmuştur. Bu yüzden Türk kültürümüzü yansıtan çorap örücülüğü sanatına eski öneminin yeniden kazandırılması ve ülke ekonomisine yarar sağlar bir sektör haline getirilmesi gerekmektedir.

Çorap örücülüğü ile uğraşan bireylerin pazarlama, ürünleri fiyatlandırma ve turizm konularında bilinçlendirilmesi, düzenli gelir elde etmelerinin sağlanması, üretim, tanıtım ve pazarlama aşamasında desteklenmesi için devlet kurumlarının, yerel yönetimlerin, üniversitelerin ve özel kuruluşların koordineli çalışarak, yeni ve uygulanabilir projeler geliştirmeleri gereklidir. Üreticiye hammadde sağlayarak, yörelerde kaliteli turistik eşya üretiminin sağlanması dış piyasa da ülke kültürünü tanıtmak açısından önemlidir.

El emeği ve göz nuru ile üretilen el örgüsü çorapların kültür tarihi açısından önemi nedeniyle kaybolmaya yüz tutmuş olan bu sanatın gelecek nesillere aktarılabilmesi için müzeciliğin geliştirilmesi gerekliliğe de önem kazanmaktadır. Bu sanatı yaşatmak bakımından Üniversitelerimizin “El Sanatları ve Geliştirme Merkezlerince” başlatılacak kapsamlı bir proje çalışmasıyla bu ve birçok geleneksel sanat dalı, yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarmada önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- ACAR, İ. H. (2002). **Zara'da Çorapların Dili**, Zara Haber & Zara Ajans, İstanbul.
- AKBİL, F. P. (1970). **Türk El Sanatlarından Örnekler**, Akademi Yayınları, İstanbul.
- AKPINARLI, H. F. (1995). El Örgüsü Çorapların Teknik, Desen, Renk ve Kullanım Özellikleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, SBE.
- AKPINARLI, H. F. (1997). Geleneksel El Örgüsü Çoraplardan Çağdaş Yaklaşımlar, Türkiye'de El Sanatları Geleceği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri ve Sempozyum Bildirileri, s. 157-162, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, Ankara.
- AKPINARLI, H. F. ve H.S. ORTAÇ. (2008 27-30 Ekim). Sivas El Örgüsü Çorapların Motif ve Kompozisyon Özellikleri, Cumhuriyet Döneminde Sivas Sempozyumu Bildirileri, C.1, s. 639-655.
- Anonim (2004). "Çorap", Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C.6, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul, s.514-515
- ATAY, A. (1987). **Örücülük**, 1.Baskı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- BAHAR, T. (2013). Göynük'te Çorap ve Patik Örücülüğü, Göynük El sanatları Paneli ve El Sanatlarının Geliştirilmesi ve Üretime Kazandırılması Çalıştayı Bildirileri, (16-17 Temmuz 2010),Göynük Belediyesi Yayınları, No:2 Ankara.
- BALKANAL, Z. (2016). Ankara İli Polatlı Yöresi El Örgüsü Çoraplar, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, C. 9, S.17 (2016 Ocak-Haziran) s.149-166
- BARIŞTA, H. Ö. (1986). Türk El Sanatlarından El Örgüsü Çoraplar, Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, C.2, S.6, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- BARUTÇU, İ. F. (2000). Bitlis İli Çorap Örücülüğünün Teknik, Araç-Gereç ve Motif Yönünden İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi SBE.
- BOZKALE, S. ve S. HARAÇCI. (1979). Sivas Şarkışla İlçesi Akçakışla Bucağında Çoraplar ve Çorapçılık, S. 47, Halkbilim Dergisi.
- Anonim (1990). "Çorap", Büyük Ansiklopedi, C.4, Milliyet Yayın A.Ş., İstanbul, s.1243
- Anonim (1986). "Çorap", Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C.5, İstanbul, s.2778-2779

- Anonim (1971). “Örgü”, Cumhuriyet Ansiklopedisi, C.9, İstanbul, s.2571
- ÇERKEZ, M. (1995). Isparta Müzesi’nde Bulunan El Örgüsü Çoraplar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi, SBE.
- ÇİÇEK GÖREN S. (2015). Tekirdağ İli Çorlu İlçesi El Örgüsü Patik ve Çorap Örücülüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi, EBE.
- DİNÇSOY, S. ve A. POLAT. (1967). **Yün İşleri**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- DIYARBEKİRLİ, N. (1972). **Hun Sanatı**, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- DOĞRUOL, H. (1978). Gelir ve Geleneksellik Açısından Ayaş’ta Çorapçılık, Halkbilimi Dergisi, s.39-40, Ankara.
- DOĞRUOL, H. (1982). Ayaş’ta Tiftik Çorap Yapımında Kullanılan Doğal Boyalar, II. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.
- DOĞRUOL, H. (1995). **Ayaş’ta Çorapçılık ve Tekstilcilik**, Özkan Matbaacılık, Ankara.
- DÖLEN, E. (1992). **Tekstil Tarihi**, Marmara Üniversitesi, Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞMUŞ, T. (1998). Konya İli Karapınar İlçesi El Örgüsü Yün Çoraplar, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D.
- EREN, N. (1974). Antalya Yöresi Çorapları, Türk Folklor Araştırma Yıllığı, s.81-92, Ankara.
- HARREL, B. (1981). **Anatolian Knitting Designs**, İstanbul.
- İZET, H. (1943). **Köy Örgü İşlerinde Çorap Motifleri**, Ülkü Yayınları (Yeni Seri) S. 329.
- KAHRAMAN, Y. (2000). Konya İli Karapınar İlçesi El Örgüsü Bezemeli Çoraplar, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D.
- KILIÇ KARATAY S. ve N. R. OYMAN, (2017). Aksaray İlinde Çorap ve Patik Örücülüğü, Journal of Awareness, 2,3, 103-116.
- KOÇ, F. ve R. SEZGİN. (2003). Geleneksel El Örgüsü Çorap ve Patiklerin Atlaslarının Oluşturulmasında Uygulanacak Yöntem ve Öneriler, Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri, s.227-232, Başak Matbaacılık, Ankara.

- KOÇU, R. E. (1967). **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü**, Sümerbank Kültür Yayınları I, Başnur Matbaası, Ankara.
- KÖKLÜ, V. (1997). Çankırı İli Kızılırmak İlçesine Ait Birkaç Köyde Bulunabilen El Örgüsü Çorap Örnekleri ve Yeni Tasarımlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi SBE.
- KUZUCULAR, E. (1976). **Şarkışla'da Çorap ve Çorapçılık**, Sivas Folkloru, Sivas.
- KÜÇÜKAYTAN, Ş. (1992). Konya Müzelerinde ve Evlerinde Bulunan El Örgüsü Çoraplar ve Eldivenler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi, SBE.
- MAKAL, T. K. (1964). **Köylü Çorapları**, Emre Yay, S.18.
- Anonim (1990). "Çorap", Meydan Larousse Ansiklopedisi, C.3, Meydan Yayınevi, İstanbul, s.295-296
- ÖRNEK, Z. (1966). Alacahöyük ve Civarı Örme Dokuma Motifleri, Türk Etnografya Dergisi, S. 9, Ankara.
- ÖTER, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi, Milli Folklor Yıllığı, S: 86. s.174-185.
- ÖZBEL, K. (1945). **El Sanatları I Anadolu Çorapları**, C.H.P Halkevleri Bürosu Kılavuz Kitapları: IX, İstanbul.
- ÖZBEL, K. (1975). **Türk Köylü Çorapları**, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- ÖZKAHVECİ, G. (2001). Kastamonu İli Merkez El Örgüsü Patik Motiflerinin Giysi Tasarımlarına Uygulanması, Sanatta Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi SBE.
- ÖZTÜRK, İ. ve F. YÜCEL. (1978). Güneykışla ve Kuzeykışla Köylerinde İşleme-Dokuma- Örgü Üzerine Bir Araştırma, Halkbilim Dergisi. s. 42-43.
- PARMAK, M. (1996). Konya İli Doğanhisar İlçesinde Bulunan El Örgüsü Çoraplar, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D.
- RUTT, R. (1989). **A History of Hand Knitting**, İnterweave Press, Leveland, Colorado.
- SERDAR, N. (1970). **Anadolu Çorapları**, Sayı: 18.
- SÜGERTİN, Ş. (1987). Ayaş İlçesinde Çorap Örucülüğü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi SBE.
- TAĞI, S. Ö. ve Z. ERDOĞAN. (2008). The Changes That The Handicrafts of Turkey Have Gone Through, C.3, S.1, s. 41-44, The Social Sciences.

TANER, N. (1983). Bir Kültür Ögesi Olarak Çoraplardaki Nakışların Halkbilimsel Önemi Üzerine Düşünceler, III. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.

Anonim (1992). “Çorap”, Temel Britannica Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi, C.5, Ana Yayıncılık A.Ş, İstanbul, s.40-41

USLU, G. (1999). Konya İli Ilgın İlçesi El Örgüsü Çorapları, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü Çiçek-Örgü-Dokuma A.S.D.

ÜÇER, M. (1982). Sivas’ın İki Köyüne Ait Bazı Çoraplar, Türk Etnografya Dergisi, S.109-114, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

YAZAR, L. S. (2011). Bursa İli Dağ Yöresinde Sorgun, Kocakovacık, Gedikören, Çeki Köyleri Çorap Örücülüğü ve Bunların Günümüz Tasarımlarına Uygulanması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi EBE.

YELTEN, M. ve ÖZKAN Y. (2002). **Türkçe’nin Sözlüğü**, Babıali Kültür Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.

YILDIRMIŞ, F. (2015). Dokumacılık Sanatının Trabzon/ Şalpazarı Yöresindeki Yansıması ve Motif İncelemesi: Çanta ve Çorap Örneği, Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, C.1, S.26, s.0-7.

ZÜBER, H. (1971). Çorap, T.C. Ziraat Bankası Kooperatifleri Dergisi, s.29, Ankara.

İnternet Kaynakları:

İğ, (2017) www.karaozu.com Erişim Tarihi:(10.03.2017)

KARADENİZ, S. (2007). Geçmişten Günümüze Çorap <http://www.trikoport.com/koseyazisi.php?id=4&s=1>Erişim Tarihi:(28.05.2017)

Öreke, (2017) <http://bilgiara.com/turkce-sozluk/oreke> Erişim Tarihi:(10.03.2017)

Tarak, (2017) www.dagtabakli.com Erişim Tarihi: (05.03.2017)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı ve Soyadı : Meltem VEZİROĞLU

Doğum Yeri : Denizli /Merkez

Doğum Yılı : 1979

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu:

Lise : Denizli Vali Vefki Ertür Anadolu Kız Meslek Lisesi (1997)

Lisans : SDÜ, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü (Halı-Kilim ve Eski Kumaş Desenleri ASD)

Yüksek Lisans : SDÜ, Güzel Sanatlar Enstitüsü,
Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı

Yabancı Dil :

İngilizce

İş Deneyimi:

-Denizli Köşeler Tekstil/Desinatör (1998-1999)

-Adapazarı Kız Meslek Lisesi-Teknik Resim ve El Sanatları Dersleri/Ücr.Öğrt. (2004-2005)

-Adapazarı Halk Eğitim Merkezi ve ASO - El Sanatları Kursları/Ücr.Öğrt. (2004-2005-2006)